

Ketenconsequenties van de uitbraak van vogelpest

G.M.L. Tacken
M.G.A. van Leeuwen
B. Koole
P.L.M. van Horne
J.J. de Vlieger
C.J.A.M. de Bont

Projectcode 30042

Maart 2003

Rapport 6.03.06

LEI, Den Haag

Het LEI beweegt zich op een breed terrein van onderzoek dat in diverse domeinen kan worden opgedeeld. Dit rapport valt binnen het domein:

- Wettelijke en dienstverlenende taken
- Bedrijfsontwikkeling en concurrentiepositie
- Natuurlijke hulpbronnen en milieu
- Ruimte en Economie
- Ketens
- Beleid
- Gamma, instituties, mens en beleving
- Modellen en Data

Ketenconsequenties van de uitbraak van vogelpest

Tacken, G.M.L., M.G.A. van Leeuwen, B. Koole, P.L.M. van Horne, J.J. de Vlieger en C.J.A.M. de Bont

Den Haag, LEI, 2003

Rapport 6.03.06; ISBN 90-5242-807-7; Prijs € 15,- (inclusief 6% BTW)

53 p., fig., tab., bijl.

Scenariostudie naar de economische gevolgen van de uitbraak van klassieke vogelpest (aviaire influenza) in de Gelderse Vallei op 28 februari 2003. Het rapport geeft eerst een overzicht van de opbouw van de productie- en afzetketen voor pluimveevlees en voor die van legpluimvee. Daarna worden de economische gevolgen in kaart gebracht voor de verschillende categorieën bedrijven in de ketens. De gevolgen zijn berekend voor een situatie waarin de uitbraak beperkt blijft tot de Gelderse Vallei, en een situatie waarin de ziekte zich uitbreidt tot andere delen van Nederland.

Bestellingen:

Telefoon: 070-3358330

Telefax: 070-3615624

E-mail: publicatie@lei.wag-ur.nl

Informatie:

Telefoon: 070-3358330

Telefax: 070-3615624

E-mail: informatie@lei.wag-ur.nl

© LEI, 2003

Vermenigvuldiging of overname van gegevens:

- toegestaan mits met duidelijke bronvermelding
- niet toegestaan

Op al onze onderzoeksopdrachten zijn de Algemene Voorwaarden van de Dienst Landbouwkundig Onderzoek (DLO-NL) van toepassing. Deze zijn gedeponereerd bij de Kamer van Koophandel Midden-Gelderland te Arnhem.

Inhoud

	Blz.
Woord vooraf	7
1. Inleiding	9
1.1 Doelstelling van het onderzoek	9
1.2 Afbakening van het onderzoek	9
1.3 Uitgangspunten berekeningen	10
1.4 Opbouw van de rapportage	12
2. Opbouw van de ketens	13
2.1 Pluimveevleesketens	13
2.2 Legpluimveeketen	17
2.3 Toeleveranciers en afnemers	21
3. Twee scenario's nader uitgewerkt	23
3.1 Scenario 1: de uitbraak blijft beperkt tot de Gelderse vallei	23
3.1.1 Gevolgen voor en draagvlak van pluimveeketenpartijen	23
3.1.2 Gevolgen voor de werkgelegenheid	26
3.2 Scenario 2: de uitbraak breidt zich uit naar andere delen in Nederland	27
3.2.1 Verdeling van de pluimveesector over Nederland	27
3.2.2 Verschillende scenario's van uitbreiding over Nederland	28
3.3 Werkgelegenheid	31
4. Conclusie	32
Bijlagen	
1. Ketenopbouw vleeskuikensector	35
2. Ketenopbouw leghennensector - consumptie eieren en eiproducten (basis 2001)	36
3. Grootte pluimveebedrijven	37
4. Sociaal-economische gevolgen van vogelpest	38
5. Pluimvee concentratie gebieden	49
6. Moederdieren concentratie	50
7. Vleeskuiken concentratie	51
8. Leghennen concentratie	52
9. Uitbraakgebied nader beschouwd	53

Woord vooraf

Op 28 februari 2003 is in Nederland de klassieke vogelpest geconstateerd. Deze zeer besmettelijke ziekte onder pluimvee heeft ernstige sociaal-economische gevolgen voor de bedrijven die werkzaam zijn in de pluimveehouderij evenals de toeleverende en verwerkende industrie. Naast een effectieve en snelle bestrijding van deze ziekte is ook inzicht gewenst in de sociaal economische gevolgen veroorzaakt door deze uitbraak van de klassieke vogelpest.

Op verzoek van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij heeft het LEI in korte tijd op basis van de haar ter beschikking staande gegevens een rapportage opgesteld om dit inzicht te vergroten, mede ten behoeve van het interdepartementale overleg. Wij zijn ons terdege bewust van het feit dat deze cijfermatige gegevens slechts een klein deel weergeven van de ingrijpende gevolgen die deze ziekte voor de sector met zich meebrengt.

Wij vertrouwen er echter op dat dit rapport een bijdrage kan leveren aan de ontwikkeling van maatschappelijk verantwoorde en gewenste oplossingen voor de gerezen problemen.

Dr. J.C. Blom
Directeur management LEI B.V.

1. Inleiding

1.1 Doelstelling van het onderzoek

Op zaterdag 1 maart is bekendgemaakt dat in Nederland de klassieke vogelpest op een bedrijf is geconstateerd. Later is het aantal bedrijven opgelopen, maar tot 11 maart bleef het beperkt tot de Gelderse Vallei en direct daaraan grenzende gebieden. Op 11 maart bleek ook een bedrijf in Breskens positief. Op 12 maart bleek dat het toezichtgebied in Gelderland, wegens nieuwe verdachte bedrijven, uitgebreid moest worden en waren inmiddels verdachte bedrijven in Poppel (België) gelokaliseerd. Dit kan er op duiden dat de besmetting zich verder over Nederland of misschien wel Europa gaat verspreiden. Een interdepartementale werkgroep wil daarom meer inzicht in de sociaal economische gevolgen van deze uitbraak van klassieke vogelpest in de huidige omvang en bij eventuele uitbreiding over heel Nederland.

De interdepartementale werkgroep heeft met name behoefte aan meer inzicht in de mogelijke gevolgen voor de bedrijven in de pluimveeketen en andere bedrijven in de regio's. Het gaat dan met name om de financiële risico's in termen van continuïteit en werkgelegenheid. De financiële draagkracht van de bedrijven staat daarbij centraal. Het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij heeft het LEI daartoe gevraagd hierin meer inzicht te verschaffen.

In deze rapportage zal de volgende vraag centraal staan:

In hoeverre zijn de bedrijven solvabel om een tijdelijke onderbreking van de bedrijfsvoering te dragen?

Aangezien deze rapportage in een zeer korte termijn moet worden opgeleverd is het praktisch onmogelijk bovengenoemde vraag te beantwoorden met kwantitatieve gegevens. Daarom zal allereerst een kwalitatieve inschatting worden gemaakt. Deze kwalitatieve indicaties kunnen later (indien daaraan behoefte bestaat) met kwantitatieve gegevens worden onderbouwd. In deze rapportage wordt dus een indicierend inzicht verschaft in de sociaal economische gevolgen van de gevolgen van de klassieke vogelpest.

1.2 Afbakening van het onderzoek

Voor deze rapportage is de huidige regelgeving ten aanzien van de crisisbestrijding leidend. Het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij heeft een aantal richtlijnen uitgevaardigd om verspreiding van de klassieke vogelpest te voorkomen. Hierin staan de volgende zaken centraal.

Binnen 10 km van aantoonbaar besmette bedrijven:

- mag geen pluimvee worden vervoerd;

- mogen geen (broed)eieren worden verplaatst;
- mag geen mest en strooisel worden afgevoerd van bedrijven;
- mogen geen evenhoevigen worden afgevoerd van of aangevoerd op bedrijven waarop pluimvee wordt gehouden;
- mogen geen paarden worden afgevoerd van of aangevoerd op bedrijven waarop pluimvee wordt gehouden.

In de rest van Nederland:

- mag geen pluimvee worden vervoerd met uitzondering van:
 - vleeskuikens, eenden, kalkoenen en parelhoenders rechtstreeks naar slachterij;
 - eendagskuikens rechtstreeks naar een bedrijf waar geen ander pluimvee aanwezig is;
- mogen geen broedeieren worden vervoerd;
- mag geen pluimveemest en strooisel van pluimveebedrijven worden vervoerd.

De regelingen zoals ze nu zijn toegepast, hebben ook consequenties voor de korte (eerste maanden) en middellange termijn (tot een jaar na heden). Deze consequenties zullen in deze rapportage worden meegenomen.

Hoewel steeds meer bedrijven als verdacht worden aangemerkt, wordt uitgegaan van de aantoonbaar besmette bedrijven in de Gelderse Vallei. De postcodegebieden die beginnen met 37, 38, 39 en 67 zijn in dit onderzoek als toezichtgebied aangemerkt. Het is denkbaar dat het gebied zich de komende we(e)k(en) verder uitbreidt. Daarom wordt in deze rapportage twee scenario's uitgewerkt: (scenario 1) de vogelpest blijft beperkt tot positief bevonden bedrijven in de Gelderse Vallei en (scenario 2) uitbreiding naar andere delen van Nederland. Bij uitbreiding naar de rest van Nederland wordt onderscheid gemaakt tussen uitbreiding via het oosten naar het noorden, uitbreiding naar het zuiden en uitbreiding naar pluimvee-arme gebieden. Voor de berekeningen zijn eveneens twee scenario's in de tijd genomen: afsluiting van een gebied voor 3 maanden en 6 maanden.

1.3 Uitgangspunten berekeningen

In de berekeningen voor de primaire sector is gebruikgemaakt van de meitelling gegevens van 2001. Voor de slachterijen is gebruikgemaakt van de omzetgegevens van slachterijen, die door het PVE aan LNV ter beschikking zijn gesteld. Op basis van deze gegevens is in de scenarioberekeningen van de volgende verdeling uitgegaan.

De uitbraak van vogelpest en het sluiten van gebieden heeft, gegeven de huidige richtlijnen, ook gevolgen voor andere diersoorten op bedrijven. Daarom is in ook nagegaan in hoeverre er sprake is van gemengde bedrijven in gebieden en om hoeveel dieren het dan gaat. Kalkoenen en eenden komen voornamelijk voor op bedrijven waar ander pluimvee wordt gehouden. Van het rundvee en de varkens in Nederland wordt, afhankelijk van de diercategorie, 1 tot 4% gehouden op bedrijven met pluimvee (zie tabel 1.2).

Tabel 1.1 Aandelen pluimveecomplex in Gelderse Vallei, NO-Nederland en Z-Nederland (%)

	Uitbraak gebied	Noordoosten a)	Zuiden b)
Vleeskuikens	4	47	42
Leghennen	20	20	52
Slachterijen	25	50	25

a) Noordoost: vanuit de Gelderse vallei naar de rest van Gelderland, Overijssel, Drenthe, Groningen en Friesland; b) Zuiden: vanuit de Gelderse vallei naar Noord-Brabant en Limburg.

	Uitbraak gebied	Noordoosten	Zuiden
Vleeskuikens	4	51	46
Leghennen	20	40	72
Slachterijen	25	68	40

Bron: Landbouwcijfers/PVE.

Tabel 1.2 Samenhang met andere sectoren: aantallen dieren naar categorie op bedrijven met leghennen c.q. vleeskuikens

Omschrijving	Noordoost		Zuid	
	wv in gebied	% NL	wv in gebied	% NL
Jongvee, mannelijk jd 1 jaar	2.261	3	1.842	2
Vleeskalveren witvlees productie	26.109	5	21.738	4
Vleeskalveren rose vleesproductie	6.307	4	4.993	3
Stieren 1-2 jaar	466	2	427	2
Stieren od 2 jaar	170	2	196	2
Vleesvee, vrouwelijk jd 1 jaar	700	2	766	2
Vleesvee, vrouwelijk 1-2 jaar	669	2	904	2
Vleesvee, mannelijk 1-2 jaar	1.363	2	1.412	2
Vleesvee, mannelijk od 2 jaar	287	2	153	1
Zoogkoeien	1.530	2	1.457	1
Vlees- en weidekoeien	918	1	1.088	2
Vleesvarkens 20-50 kg	35.798	2	72.550	3
Vleesvarkens 50 kg e.m.	86.319	2	138.860	3
Opfokzeugjes/-beertjes 20-50 kg	1.294	1	3.931	3
Opfokzeugjes/-beertjes 50 kg e.m.	2.454	1	4.877	3
Zeugen, gedekt al dan niet drachtig	9.128	1	19.128	2
Zeugen bij biggen	2.312	1	5.626	3
Zeugen, gust	462	1	1.266	2
Fokberen, niet dekrijp	18	0	277	4
Fokberen, dekrijp	187	1	486	3
Pony's	747	2	1.087	3
Geiten melkproductie	1.858	2	1.441	1
Geiten niet melkproductie	2.425	2	2.055	2
Eenden	151.110	17	90.013	0
Kalkoenen	1.300	0	91.290	6

Bron: Landbouwtelling 2001.

1.4 Opbouw van de rapportage

De rapportage is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 2 worden de vleesketen en de leg-pluimveeketen beschreven. Hierbij wordt vooral aangegeven welke rol de ketenpartijen hebben en hoe de economische situatie van de bedrijven zich in de afgelopen jaren heeft ontwikkeld. In hoofdstuk 3 worden de gevolgen voor het pluimveecomplex van de twee scenario's nader beschreven. In hoofdstuk 4 volgen de conclusies.

2. Opbouw van de ketens

2.1 Pluimveevleesketens

In de rapportage wordt uitgegaan van de ketenopbouw zoals die in Nederland is. In bijlage 1 wordt de opbouw van de vleeskuikenketen gepresenteerd. De kalkoenketen en eendenketen zijn qua opbouw vergelijkbaar met de vleeskuikenketen, maar zijn in omvang beduidend kleiner. In deze paragraaf zullen de verschillende schakels van de vleesketens nader worden toegelicht. De exacte werkgelegenheid bij de bedrijven in de keten zal in een later stadium worden nagegaan.

Fokorganisaties

In Nederland zijn slechts enkele fokorganisaties actief, in 2000 nog 5, die zich bezighouden met de veredeling van de rassen, zodat optimale bedrijfsvoering mogelijk is en een uniform hoge kwaliteit van het eindproduct kan worden gegarandeerd. De meeste van deze fokorganisaties zijn gespecialiseerd op de veredeling van vleeskuikenrassen. In 2000 was er geen enkele die zich ook bezig hield met legrassen. In Nederland zijn Hubbard (F), Ross (VK), Cobb (USA), Euribrid de grootste fokorganisaties voor vleeskuikens. Binnen de kalkoenvleessector en eendensector zijn wereldwijd ook maar enkele fokorganisaties actief. De Nederlandse kalkoenen en eenden zijn vooral afkomstig van fokmateriaal uit het Verenigd Koninkrijk. De zuivere lijnen van die dieren zitten ook daar. Het aantal fokorganisaties is in de afgelopen decennia enorm afgenomen door fusies en overnames. Fokorganisaties zijn voor grootouderdieren en moederdieren afhankelijk van zuivere lijnen en dus ook financieel afhankelijk van deze lijnen. Een deel van deze zuivere lijnen bevindt zich alleen in Nederland.

Vermeerderingsbedrijven

Op de vermeerderingsbedrijven voor de kuikenvleessector worden broedeieren geproduceerd voor de binnen- en buitenlandse kuikenvleessector. Van de broedeieren die op deze bedrijven worden geproduceerd is onder normale omstandigheden ongeveer 90% geschikt is voor inleg. Het aantal vermeerderingsbedrijven is sinds 1990 afgenomen van 598 naar 502 in 2000, maar het aantal moederdieren is sinds 1990 tot 1999 wel toegenomen. Ook voor eenden en kalkoenen zijn in Nederland moederdierenbedrijven. Dit zijn er slechts enkele. Voor zover ons bekend zijn er geen grootouderdieren voor eenden en kalkoenen in Nederland.

Vleeskuikenmoederdieren gaan vanaf ongeveer 20 weken eieren leggen. Voor die tijd worden ze opgefokt op (gespecialiseerde) opfokbedrijven. Moederdieren blijven 9 à 10 maanden op de moederdierenbedrijven, worden dan geslacht en vervangen door jonge moederdieren.

Een belangrijk deel van de vermeerderingsbedrijven voor pluimvee is gespecialiseerd, maar een deel van de vermeerdering vindt plaats op gemengde bedrijven. De vermeerderingsbedrijven hebben over het algemeen contracten met broederijen en/of fokorganisaties. Zij zijn economisch afhankelijk van de afzetmogelijkheden van eendagskuikens of broedeieren in binnen- en buitenland.

Broederijen

Broederijen broeden bevruchte eieren uit tot eendagskuikens. In de afgelopen decennia is er ook sprake geweest van concentratie in deze ketenschakel; van de 46 broederijen van vleeskuikenrassen in 1990 waren er in 2000 nog 31 over. De binnenlandse vleeskuikenbedrijven worden vooral door de grote broederijen van dieren voorzien. De 15 grootste broederijen hebben samen 92% van de markt in handen. De kleine broederijen die zich eveneens richten op de binnenlandse markt, hebben veelal een vaste clientèle. Daarnaast zijn er gespecialiseerde broederijen die zich of voornamelijk richten op de exportmarkt of met name grootouderdieren en moederdieren broeden voor fokorganisaties.

In het verleden werd een belangrijk deel van de broedeieren geëxporteerd en in het buitenland uitgebroed. Tegenwoordig worden de steeds meer broedeieren in Nederland uitgebroed en worden de eendagskuikens geëxporteerd. Dit blijkt ook uit de gegevens van 2001 in bijlage 1. Eendagskuikens worden vooral geëxporteerd naar landen binnen de EU. Duitsland en België zijn binnen de EU de belangrijkste bestemmingen. Buiten de EU worden eendagskuikens vooral geëxporteerd naar Oost-Europa, Afrika en Azië. Broedeieren worden zowel geëxporteerd naar landen binnen de EU als landen buiten de EU. Binnen de EU worden broedeieren vooral geëxporteerd naar Italië, België, Duitsland, Griekenland, Oostenrijk en Frankrijk. Buiten de EU worden broedeieren vooral geëxporteerd naar het nabij en het Midden-Oosten en Afrika. Rusland en Azië zijn in de broedeieren markt een iets kleinere afzetmarkt.

De financiële situatie van de broederijen die op de binnenlandse markt zijn georiënteerd is afhankelijk van de rentabiliteit van de hele Nederlandse vleeskuikenketen. Doordat de rentabiliteit in de vleeskuikenhouderij en kalkoenhouderij laag was, ontstond er leegstand bij productiebedrijven en kregen de broederijen te maken met overschotten. Met name voor de broederijen met recente investeringen was het zaak deze overschotten zo rendabel mogelijk af te zetten.

Vleeskuikenbedrijven

Het aantal bedrijven met vleeskuikens is sinds 1985 eveneens gedaald. Waren er in 1985 nog 1.459 vleeskuikenbedrijven verantwoordelijk voor iets meer dan 38 miljoen vleeskuikens, in 2001 was dat aantal gestegen tot 50,1 miljoen vleeskuikens, die gehouden worden op 1.027 bedrijven. Ook in deze schakel is dus sprake geweest van concentratie en een stijging van de gemiddelde bedrijfsgrootte. Het gemiddeld aantal dieren per bedrijf is van 1985 tot 2001 bijna verdubbeld van 28.000 tot bijna 49.000 dieren.

Een deel van de bedrijven met vleeskuikens is gespecialiseerd in de vleeskuikenhouderij. Dit zijn met name de bedrijven in de veehouderij concentratiegebieden. Met name in de akkerbouwgebieden (Noord-Nederland, Flevoland en Zeeland) is de vleeskuikenhoude-

rij een neventak naast akkerbouw. In Noord-Brabant, Limburg en Friesland bevinden zich gemiddeld de grootste bedrijven. In alle andere provincies zijn de bedrijven gemiddeld kleiner (zie bijlage 3).

In de gangbare houderij worden vleeskuikens 6 weken gehouden. In de biologische houderij in 11,5 week. Een vleeskuikenhouder met gangbare houderij heeft dus 7 rondes dieren per jaar, in de biologische houderij maar 4 rondes.

Nagenoeg alle in Nederland geproduceerde vleeskuikens worden ook in Nederland verwerkt. De meeste bedrijven werken dan ook op contract voor Nederlandse slachterijen. De vleeskuikenbedrijven hebben na jaren van redelijke tot goede rendementen in de afgelopen jaren direct en indirect te maken gekregen met concurrentie uit landen met lage productiekosten als Brazilië en Thailand. Dat heeft een wissel getrokken op de rentabiliteit van deze bedrijven. Over de afgelopen 10 jaar is nauwelijks inkomen gerealiseerd (gemiddeld 13.000 euro), met 2002 als dieptepunt waar gemiddeld een verlies van 38.000 euro per bedrijf is gemaakt (zie bijlage 4). Met name voor de recent opgerichte bedrijven heeft dit effect gehad op de solvabiliteit van het bedrijf.

Kalkoen- en eendenbedrijven

De kalkoen- en eendensector is in Nederland relatief klein. In 2001 telde Nederland 119 kalkoenbedrijven die in totaal 1,5 mln. dieren op jaarbasis produceerden. In 2001 waren er in totaal 100 eendenbedrijven, die in totaal 867.000 dieren op jaarbasis produceerden. Het aantal eendenbedrijven is van 1985 tot 1999 meer dan verdubbeld, maar daarna zijn weer 30 bedrijven gestopt met eendenhouderij.

Kalkoenen en eenden worden vooral gehouden op gespecialiseerde pluimveebedrijven en in mindere mate op gemengde bedrijven. Voorzover ze op gemengde bedrijven voorkomen, zijn dat met name veeteeltbedrijven. Een deel van de kalkoenhouders heeft directe relaties met de enige Nederlandse kalkoenslachterij, sommige anderen leveren hun dieren aan buitenlandse slachterijen (voornamelijk in Duitsland) en met name de kleinere mesterijen leveren direct aan poeliers of kleine verwerkers.

Kalkoenen worden 17 weken (hennen) en 21 weken (hanen) gehouden en eenden 6 tot 7 weken. In beide sectoren wordt gewerkt met een zogenaamd meerleeftijdensysteem, waardoor een kalkoenuhouder werkt met 2,7 rondes per jaar en een eendenuhouder met 13 rondes.

De economische situatie van de kalkoenuhouders is vergelijkbaar met die van de vleeskuikenhouders. Ook zij hebben in de afgelopen jaren te maken gehad met toenemende importen, waardoor de prijzen van Nederlandse kalkoen omlaag gingen. De eendenbedrijven hebben een redelijke rentabiliteit gehad. De rentabiliteit was dermate interessant, dat een aantal vleeskuikenhouders is overgeschakeld naar de eendenuhouderij. Exacte inkomensgegevens van beide sectoren zijn op dit moment niet voorhanden omdat deze in het Bedrijven-Informatienet van het LEI (het Informatienet) niet of nauwelijks zijn vertegenwoordigd.

Verwerkers

Het aantal verwerkers van pluimveevlees is eveneens gedaald in het laatste decennium. Van de 37 bedrijven in 1985, die gezamenlijk 91 pluimveeslachterijen bezaten, waren er in 2001 nog 34 pluimveeslachterijen over. Binnen de bedrijven is dus eveneens een concentratie van activiteiten doorgevoerd. Ook het aantal uitsnijderijen is fors afgenomen. Op een aantal uitzonderingen na zijn de meeste uitsnijderijen onderdeel van of gelieerd aan een slachterij.

Vleeskuikenslachterijen en -uitsnijderijen

Hoewel het aantal slachterijen en uitsnijderijen voor vleeskuikens sterk is gedaald, is de jaaraanvoer (in gewicht) sinds 1985 meer dan verdubbeld. Terwijl de grote slachterijen hun jaaraanvoer sterk zagen toenemen, zagen de kleine slachterijen hun aanvoer sterk dalen. Het gros van de aanvoer is afkomstig uit Nederland; 10% van de aanvoer is afkomstig uit het buitenland. Er zijn pluimveeslachterijen die er in geslaagd zijn in de afgelopen 15 jaar hun slachtcapaciteit meer dan te verdubbelen, terwijl anderen met de concurrent zijn gefuseerd, zijn overgenomen of de deuren hebben moeten sluiten.

Een slachterij heeft als aanvoer levende dieren en een uitsnijderij als aanvoer reeds nog niet uitgebeend vlees. Uitsnijderen betrekken dit nog niet uitgebeend vlees zowel in binnen en buitenland om vervolgens in binnen- en buitenland af te zetten.

De vleeskuikenslachterijen zetten hun product vooral af binnen de EU (twee derde van de productie), een kleine 10% gaat naar Oost-Europa en een kwart gaat naar diverse landen over de hele wereld. Duitsland en het Verenigd Koninkrijk zijn de belangrijkste afzetmarkten voor Nederlands kippenvlees. Ongeveer 40% van de omzet van Nederlandse slachterijen c.q. uitsnijderijen gaat naar Duitsland en bijna 20% naar het Verenigd Koninkrijk. In deze markten hebben de Nederlandse aanbieders in de afgelopen jaren met name op kostprijs geconcurrereerd. Door de prijsdruk van Thaï's en Braziliaans product viel dit niet mee en zijn de winsten zodanig onder druk komen staan, dat de Nederlandse verwerkers ook Thaï's en Braziliaans product zijn gaan importeren en uitsnijden. Dit maakte het echter wel moeilijker om voor het Nederlands product een behoorlijke afzetprijs te realiseren. Dit heeft z'n weerslag op de inkomens van Nederlandse vleeskuikenhouders, maar vooral op het inkomen van slachterijen. Naar verwachting verandert deze situatie vooralsnog niet.

Kalkoen- en eendenslachterijen

In totaal werd in 2001 van de totale kalkoenvleesproductie wordt bijna 70% in Nederland verwerkt. Ongeveer 62% wordt in de Nederlandse slachterij verwerkt en 6% gaat naar kleine verwerkers, zoals poeliers. Het overige deel (bijna 30%) wordt in het buitenland verwerkt en dat betreft dan voornamelijk de ons omringende landen Duitsland en België. Dat betreft dus 450.000 dieren op jaarbasis.

Naast de 29.000 ton die in Nederland jaarlijks wordt verwerkt, wordt ook veel kalkoenvlees ingevoerd. In Nederland wordt ongeveer 37.000 ton verbruikt of verwerkt op jaarbasis. Op het gebied van kalkoen zijn we dus in principe wel zelfvoorzienend, maar

door de levende uitvoer is import van kalkoenvlees noodzakelijk. De consumptie van kalkoenvlees is in Nederland beduidend lager dan in andere landen van EU.

Naast import voor lokaal gebruik wordt ook ingevoerd voor wederverkoop in het buitenland. Kalkoenvlees wordt door Nederland vooral geëxporteerd naar Rusland en in mindere mate naar Duitsland en Litouwen. Binnen Europa is Frankrijk veruit de grootste producent van kalkoen op afstand gevolgd door Italië, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk.

Ook in de kalkoenvleesmarkt is sprake van importen uit andere landen, waardoor de prijs onder druk is komen staan in de afgelopen jaren. Dat betekent dat de rentabiliteit van de Nederlandse kalkoenslacht eveneens is afgenomen in de afgelopen jaren.

In de eendenmarkt is Nederland helemaal een kleine speler. Ook in die markt is Frankrijk marktleider. Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en Italië zijn in deze markt nauwelijks groter dan Nederland.

Voedingsmiddelenindustrie

Het gros van de Nederlandse productie van pluimveevlees wordt via supermarkten en de buitenhuishoudelijke markt in binnenland en buitenland afgezet. Maar ook een belangrijk deel verdwijnt in de voedingsmiddelenindustrie. De voedingsmiddelenindustrie beschouwt de producten als grondstoffen en koopt dus in op kwaliteit maar ook erg prijsgericht. De voedingsmiddelenindustrie koopt door de korte afstanden, met name vers product in, maar zou in principe ook bevroren product kunnen inkopen.

Bij gebrek aan aanvoer kan een voedingsmiddelenfabrikant in principe uitwijken naar het buitenland.

2.2 Legpluimveeketen

De leghennenketen onderscheidt zich op een aantal punten van de vleeskuikenketen, dus is in bijlage 2 de leghennenketen apart weergegeven. Hieronder wordt een korte beschrijving gegeven van de belangrijkste ketenschakels.

Fokorganisaties

In Nederland zijn slechts enkele fokorganisaties actief die zich bezighouden met de veredeling van de leghennenrassen. In 2000 waren dat er nog 3 op het gebied van leghennen: Lohmann, Hendrix Poultry Breeders en Hubbard Isa. Het aantal fokorganisaties is in de afgelopen decennia enorm afgenomen door fusies en overnames. Fokorganisaties zijn voor grootouderdieren en moederdieren afhankelijk van zuivere lijnen en dus ook financieel afhankelijk van deze lijnen. Een deel van de zuivere lijnen voor leghennen bevindt zich alleen in Nederland.

Vermeerderingsbedrijven

Op de vermeerderingsbedrijven voor leghennen worden net als in de kuikenvleessector broedeieren geproduceerd voor de binnen- en buitenlandse leghennensector. In de leghennensector is aantal vermeerderingsbedrijven sinds 1990 toegenomen, maar sinds 1995 weer afgenomen. In 1990 waren er 29 vermeerderingsbedrijven voor moederdieren, in 1995 73 en in 2000 nog 54. Het aantal moederdieren heeft over de jaren erg gefluctueerd. Vermeerdering in de leghennensector is hoofdzakelijk voor de binnenlandse markt.

Ook leghennenmoederdieren gaan vanaf ongeveer 20 weken eieren leggen. Voor die tijd worden ze opgefokt op (gespecialiseerde) opfokbedrijven. Moederdieren blijven 9 à 10 maanden op de moederdierenbedrijven, worden dan geslacht en vervangen door jonge moederdieren.

Een belangrijk deel van de vermeerderingsbedrijven voor legpluimvee is gespecialiseerd, maar een deel van de vermeerdering vindt plaats op gemengde bedrijven. De vermeerderingsbedrijven hebben over het algemeen contracten met broederijen en/of fokorganisaties. Zij zijn economisch afhankelijk van de afzetmogelijkheden van eendagskuikens of broedeieren in binnen- en buitenland.

Broederijen

Broederijen broeden bevruchte eieren uit tot eendagskuikens, die vervolgens worden opgefokt in opfokbedrijven. In de afgelopen decennia is er ook sprake geweest van concentratie in deze ketenschakel. Een deel van de broederijen voorziet de binnenlandse legpluimveebedrijven van dieren. Ook in de legpluimveeketen zijn kleine broederijen actief, die zich eveneens richten op de binnenlandse markt. Ze hebben veelal een vaste clientèle. Daarnaast zijn er gespecialiseerde broederijen die zich voornamelijk richten op de exportmarkt en broederijen die met name grootouderdieren en moederdieren broeden voor fokorganisaties. Legpluimveebroederijen exporteren ook eendagskuikens en broedeieren, maar de inleg is hoofdzakelijk voor binnenlands verbruik.

De financiële situatie van de broederijen in de leghennensector is over de jaren in principe goed geweest. De producties waren redelijk te voorspellen en de inschrijvingen voor de Opkoopregeling waren in principe ver van tevoren bekend. Aangezien de rentabiliteit op leghennenbedrijven ook redelijk is geweest, zal de rentabiliteit van de broederijen in de leghennensector over de afgelopen jaren wel redelijk zijn geweest. Exacte gegevens hierover zijn echter nog niet bekend.

Opfokbedrijven

Vanuit de broederij gaan de eendagskuikens naar opfokbedrijven waar de dieren worden opgefokt tot 18 weken (= begin legperiode). Deze bedrijven werken meestal in opdracht van de broederijen en krijgen over het algemeen een standaard opfokvergoeding op contract. Bij een sterk schommelend aanbod kunnen deze bedrijven te maken krijgen met (tijdelijke) leegstand, maar in de afgelopen jaren is er sprake geweest van een stabiele situatie. Pas met ingang van de opkoopregelingen is het aantal leghennen structureel gedaald en dus ook de behoefte aan opfokcapaciteit voor de binnenlandse markt.

Leghennenbedrijven

Het aantal bedrijven met leghennen is van 1990 tot 2001 met 30% gedaald. Het aantal dieren is in die periode wel nagenoeg constant gebleven. Daarna heeft nog een deel van de bedrijven deelgenomen aan de Opkoopregeling, waardoor er wel een daling van de productie is opgetreden. Tot 2001 is in deze schakel is dus ook sprake geweest van concentratie en een stijging van de gemiddelde bedrijfsgrootte. Het gemiddeld aantal dieren per bedrijf is van 1990 tot 2001 eveneens toegenomen.

Een deel van de leghennenbedrijven is een gespecialiseerd leghennenbedrijf. Dit zijn met name de bedrijven in de veehouderij concentratiegebieden. Met name in gebieden als de Veluwe, Drenthe en Oost-Gelderland is leghennenhouderij vaak een neventak naast andere veehouderij. In Noord-Brabant en Limburg bevinden zich gemiddeld de grootste (gespecialiseerde) bedrijven. In alle andere provincies zijn de bedrijven gemiddeld kleiner (zie bijlage 3).

Leghennen gaan vanaf ongeveer 20 weken eieren leggen. Leghennen blijven 50 à 55 weken op de leghennenbedrijven, worden dan geslacht en vervangen door jonge leghennendieren. Het ruien van leghennen voor een tweede legronde van ongeveer een half jaar wordt nauwelijks meer gedaan in Nederland.

Nagenoeg alle in Nederland geproduceerde eieren worden ook aan Nederlandse pakstations geleverd. Deze eieren worden over het algemeen geleverd tegen weekprijzen. In de alternatieve leghennenhouderij (scharrel, uitloop en biologisch) wordt meestal met opslagen op de prijs voor standardeieren gewerkt. Over de afgelopen 10 jaar is hebben de leghennenbedrijven gemiddeld een redelijke inkomen behaald (gemiddeld 33.000 euro). Ten opzichte van de vleeskuikenhouderij lijkt dit een behoorlijk inkomen op bedrijfsvoering. Maar dat inkomen fluctueerde wel aanzienlijk.

Bovendien zijn in de uitloopproductie de opslagen ten opzichte van standardeieren in de loop der jaren afgenomen. Dat betekent dat de meeropbrengst voor de meer arbeidsintensieve uitloophouderij is afgenomen.

Pakstations

Het aantal pakstations is sinds 1990 met 65% afgenomen tot 180. Daarvan hebben 21 bedrijven een aanvoer van meer dan 100 miljoen eieren en daarmee 78% van de aanvoer in handen. Deze pakstations bevoorraden met name het Nederlandse grootwinkelbedrijf en buitenlandse afnemers (zowel industriële afnemers als supermarkten). De kleine pakstations hebben met name een regionale functie. Het betreft soms ook pluimveehouders die zelf eieren verkopen aan particulieren, speciaalzaken en restaurants en op weekmarkten in de regio. Naast supermarkten, speciaalzaken en de buitenhuishoudelijke markt wordt ook een deel van de eieren aan de eiproductenindustrie en voedingsmiddelenindustrie in binnen en buitenland verkocht.

Ook bij de pakstations is in de afgelopen jaren sprake geweest van concentratie. Dit was met name nodig om de geconcentreerde retailketens (die landelijke bevoorrading willen) beter van dienst te kunnen zijn. Het zijn dan ook met name de grote pakstations die de retailers bevoorraden.

Zoals uit bijlage 2 blijkt maakt de binnenlandse markt slechts 50% uit de totale afzet van de pakstations. De eieren die worden geëxporteerd worden voornamelijk geëxporteerd naar Duitsland en in mindere mate naar België, Luxemburg, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk. Buiten de EU zijn Zwitserland en Japan de belangrijkste afzetmarkten van Nederlandse eieren. Over de jaren hebben de pakstations een behoorlijke rentabiliteit gehad.

Eiproductenindustrie

In de eiproductenindustrie worden eieren gebroken waarbij de schaal gescheiden wordt van de inhoud. Hierbij ontstaat heelei of eigeel en eiwit, dat zowel in vloeibare als in poedervorm wordt verkocht. Naast de standaardproducten, vloeibare eiproducten of poeders van heelei, eigeel of eiwit, worden ook nog speciale stoffen uit eieren gehaald zoals lysosime. Zowel het vloeibare als het poederproduct worden gepasteuriseerd aan de levensmiddelenindustrie geleverd. Gepasteuriseerd vloeibaar eiproduct heeft in de regel een kortere houdbaarheid dan (gepasteuriseerd) eipoeder. Op specificatie van de afnemer worden additieven (bijvoorbeeld conserveermiddelen, of anti-oxidanten), suiker of zout toegevoegd.

De eiproductenindustrie levert in kleinverpakking, grootverpakking of bulk aan de levensmiddelenindustrie en/of -verwerkers. De afnemers van bulkproducten zijn vooral industriële bakkerijen en fabrikanten van sauzen en deegwaren, maar ook bij de productie van vleeswaren, likeuren, soepen wordt bulk eiproduct gebruikt evenals voor enkele non food toepassingen. De kleinverpakkingen worden vooral afgezet bij institutionele gebruikers, cateraars, restaurateurs en kleine bakkers.

Het verzorgingsgebied voor verse eiproducten ligt in heel West-Europa, voor gedroogde eiproducten is dat de hele wereld. Ook voor eiproducten zijn Duitsland en België de belangrijkste afzetmarkten. Buiten de EU is nauwelijks afzet, maar ook hier is Zwitserland de belangrijkste afzetmarkt. Omdat op de wereldmarkt sprake is van een overschot aan eiproducten zijn de eiproductenfabrikanten, die eigenlijk ook alleen maar op kostprijs concurreren, in een felle concurrentiestrijd verwickeld. Ze proberen daarom iedere klant binnen te halen door onder de prijs van de andere te offeren. Dit heeft al geleid tot een aantal overnames en fusies, maar aangezien er nog steeds geen evenwicht is, mag verwacht worden dat dit de komende jaren verder doorgaat.

Slachterijen

Leghennen en moederdieren worden in specifieke slachterijen geslacht. Het vlees van deze dieren wordt in verwerkte producten gebruikt. De inkoopprijs van leghennen en moederdieren voor de slacht is in de afgelopen jaren behoorlijk laag geweest.

Voedingsmiddelenindustrie

De voedingsmiddelenindustrie neemt vooral eiproducten af en slechts in enkele gevallen heeft men een eigen brekerij. De Nederlandse voedingsmiddelenindustrie koopt nog hoofdzakelijk in Nederland. Sommige bedrijven kopen elders, maar dat is uitzonderlijk. Bij gebrek aan binnenlandse aanvoer kan een voedingsmiddelenbedrijf in principe gewoon uitwijken naar het buitenlandse toeleverancier.

2.3 Toeleveranciers en afnemers

De toeleveranciers van de keten kunnen worden opgedeeld in verschillende groepen: de toeleveranciers die te maken hebben met het primaire productieproces en dienstverleners die met name de bedrijfsvoering ondersteunen.

Veevoederindustrie

Voor primaire bedrijven is de veevoederleverancier een belangrijke toeleverancier. Veevoerders zijn namelijk kostprijsbepalend in alle pluimveegroepen en de kwaliteit van het product is ook kwaliteitsbepalend voor het eindproduct.

Door de nieuwe hygiënerichtlijnen zijn de locaties van veevoederbedrijven vaak gespecialiseerd op een bepaald diertype. In sommige gevallen zijn de veevoederbedrijven zelfs opgenomen in de integratie. Zodra de productie stilvalt betekent dit een stilstand van een productielocatie.

In de afgelopen jaren hebben de veevoederbedrijven over het algemeen een behoorlijk rendement gehad. De rentabiliteit in de primaire bedrijven beïnvloedt de veevoederbedrijven in principe niet. Ze hebben echter wel te maken gehad met een afname van de productie, omdat bedrijven mee hebben gedaan met de opkoopregeling. Dit heeft met name gevolgen gehad voor de rendementen van de kleinere bedrijven.

Transport van dieren

Het transport van dieren is, in tegenstelling tot andere veehouderijsectoren, voornamelijk in handen van de toeleveranciers of afnemers van de primaire bedrijven. Dus slachterijen en broederijen verzorgen over het algemeen het transport van en naar het bedrijf. In sommige gevallen is het transport in eigendom van de slachterijen, in andere gevallen is het volledig uitbesteed aan een gespecialiseerd bedrijf. In het algemeen kan worden gesteld dat het transport van dieren door gespecialiseerde bedrijven wordt uitgevoerd. Deze bedrijven werken meestal regionaal.

Transport van producten

Transport van eieren wordt over het algemeen uitgevoerd door pakstations zelf en transport van vlees naar klanten wordt in de meeste gevallen ook door de slachterij gedaan. Bij het transport van vlees is evenals bij levende dieren soms sprake van uitbesteding aan gespecialiseerde bedrijven.

Transport van mest

Mest wordt getransporteerd door gespecialiseerde bedrijven of door loonwerkers. Dit gebeurt met name in het voorjaar en het najaar. In de concentratiegebieden zijn de pluimveehouders voornamelijk afhankelijk van afzet naar afzetgebieden of afzet naar het buitenland. Pluimveehouders in concentratiegebieden hebben dan ook vaak mestafzetcon-

tracten met afnemers in de akkerbouw, champignonmestproducenten of tot op heden in zeer lage mate met composteerbedrijven en mestverbranding.

Adviseurs

De primaire bedrijven laten zich ondersteunen door voorlichters op allerlei gebied. In een aantal gevallen zijn deze verbonden aan voerleveranciers, banken of afnemers, maar daarnaast is er ook nog sprake van gespecialiseerde voorlichters. Daarnaast hebben de meeste primaire bedrijven financieel adviseurs.

Banken

Veel primaire bedrijven zijn familiebedrijven of BV's waar alleen familieleden aandelen van bezitten. Door de hoge overnamekosten, hebben de primaire bedrijven met name in de beginjaren een lage solvabiliteit. Hierdoor is er juist in die jaren sprake van een lage solvabiliteit.

Service bedrijven

Voor technische ondersteuning zijn primaire bedrijven afhankelijk van servicebedrijven zoals installatiebedrijven, loodgieters en computertechnici. Dit zijn veelal gespecialiseerde bedrijven die zich vooral richten op varkens- en pluimveebedrijven.

Dierenartsen

Dierenartsen komen regelmatig op de bedrijven voor controle en veterinaire begeleiding. Daarnaast bestaan er voor jonge dieren (opfokkuikens en vleeskuikens) entprogramma's, die strikt moeten worden opgevolgd.

3. Twee scenario's nader uitgewerkt

3.1 Scenario 1: de uitbraak blijft beperkt tot de Gelderse Vallei

In deze paragraaf allereerst even kort worden aangegeven in hoeverre de uitbraak van de vogelpest consequenties zal hebben voor desbetreffende ketenpartij. Vervolgens zullen de resultaten van de kwantitatieve berekeningen kort worden toegelicht.

3.1.1 Gevolgen voor en draagvlak van pluimveeketenpartijen

De uitbraak van klassieke vogelpest heeft de gevolgen voor de volgende ketenpartijen.

Fokorganisaties

Vooralsnog lijken nog geen zuivere lijnen besmet met vogelpest. Alleen als dit uniek materiaal is, betekent dit een bedrijfsmatige tegenvaller voor de fokorganisaties. Als unieke zuivere lijnen verloren gaan, kan dit voor fokorganisaties langdurige financiële gevolgen hebben, omdat voor grootouderdieren zuivere lijnen nodig zijn. Vooralsnog lijkt dit niet aan de orde. In Nederland zijn zowel voor vleeskuikens als voor leghennen zuivere lijnen aanwezig, waarvan een deel uniek is.

Hoewel de fokorganisaties wereldwijd werken en kunnen tekorten uit een land worden opgevangen met extra productie in andere landen, zijn zuivere voor fokorganisaties van groot belang. Dus voor de totale omzet op de wereldmarkt hoeft deze vogelpestuitbraak geen gevolgen te hebben, maar voor de marktaandelen wel.

Vermeerderingsbedrijven

Voor de vermeerderingsbedrijven hebben de huidige richtlijnen al grote consequenties omdat de huidige regeling het transport van broedeieren verbiedt. Voor de vermeerderingsbedrijven betekent dit dat de broedeieren zich opstapelen op het bedrijf. Daar deze regeling voor heel Nederland geldt, geldt dit niet alleen voor bedrijven in de Gelderse vallei, maar in heel Nederland. Na 2 weken hebben de vermeerderingsbedrijven dus een behoorlijk aantal eieren dat ze niet kwijt kunnen. Het is onduidelijk voor wie dit financiële consequenties heeft. De vermeerderaars hebben over het algemeen namelijk contracten met broederijen, maar afhankelijk van de inhoud van het contract is de broederij of de vermeerderaar eigenaar van deze eieren.

Broederijen

Omdat ze geen aanvoer van broedeieren hebben, draaien alle broederijen langzaam leeg. In het Gelderse Vallei gebied zitten 2 grote broederijen, waarvan er 1 alleen al 60% van de

Nederlandse leghennen voor z'n rekening nam. De andere grote broederij is vooral gericht op de vleeskuikensector en heeft recentelijk grote investeringen gedaan. Daarnaast zijn nog 2 broederijen in het gebied gericht op broeden voor fokorganisaties en dus zeer gespecialiseerd. De overige broederijen zijn relatief klein.

De broederijen kunnen een grote strop hebben, afhankelijk van de contracten die ze met de vermeerderaars en afnemers hebben gesloten. Zij missen waarschijnlijk niet alleen omzet, maar ze zijn in sommige gevallen tevens eigenaar van de eieren bij de vermeerderaars.

Primaire sector

In de Gelderse Vallei komen eigenlijk alle typen van pluimveehouderij voor: vleeskuikenhouding, moederdieren, leghennen, kalkoenen en eenden. In het gebied bevindt zich 20% van het Nederlandse legpluimvee en 4% van het Nederlandse slachtpluimvee. Maar het gebied onderscheidt zich duidelijk van de rest van Nederland binnen deze sectoren doordat het met name kleinschalige bedrijven zijn. Deze kleinschalige bedrijven zijn over het algemeen vaker gemengde bedrijven, maar op de Veluwe zijn de pluimveebedrijven vaak wel gespecialiseerd of gemengde pluimveebedrijven. Het lot wil echter dat hetzelfde gebied in 2001 ook al getroffen is door MKZ en waardoor de bedrijven toen ook al met transportbeperkingen te maken hebben gehad. Voor die bedrijven is het misschien zowel persoonlijk als financieel zwaar om wederom met ruiming te maken te hebben.

De leghennenbedrijven hebben gemiddeld ruime besparingen kunnen realiseren in de afgelopen jaren, gemiddeld is de solvabiliteit hierdoor gestegen van 46 naar 59%. Maar tussen de resultaten van de leghennen bedrijven is de spreiding groot. Eind 1999/00 had nog 44% van de leghennenbedrijven een solvabiliteit van minder dan 40%. Bij een gemiddeld inkomen uit bedrijf van ruim 21.000 euro had nog 32% van de ondernemers een negatief resultaat. Dat geeft al aan dat gemiddelde inkomens niets zeggen over de situatie bij individuele bedrijven.

Voor de vleeskuikenbedrijven waren de besparingen in 2002 fors negatief (-68.000 euro). In 2001 was er hadden de vleeskuikenbedrijven gemiddeld een besparing van 28.000. De voorgaande twee jaren boden eveneens een wisselend, maar overwegend negatief beeld. Per saldo is het vermogen van de vleeskuikenbedrijven niet toegenomen en bleef de solvabiliteit steken op omstreeks 45%. Maar ook in deze sector is de spreiding groot. Per eind 1999/00 had van de vleeskuikenbedrijven 48% een solvabiliteit van minder dan 40%. Bij een gemiddelde negatieve besparing van ruim 13.000 euro had 66% van de bedrijven een negatief resultaat. Een jaar eerder (1998/99) was dat bij een gemiddeld inkomen van 7.500 euro positief voor 31% het geval.

Voor de primaire vleeskuikenbedrijven heeft ruiming en leegstand dus gemiddeld grotere financiële gevolgen. Maar ook de grootte van het bedrijf speelt mee. De grotere bedrijven zijn economisch vaak sterker dan de kleinere.

Slachterijen

In het huidige gebied liggen twee grote slachterijen van Storteboom en twee kleinere slachterijen. In totaal gaat het ongeveer om 25% van de Nederlandse slachtcapaciteit voor

vleeskuikens. Juist omdat het twee bedrijven van 1 onderneming zijn en twee kleinere private ondernemingen zou het kunnen zijn dat langdurige stilstand voor deze bedrijven erg lastig wordt. Ze krijgen niet alleen te maken met omzetsderving, maar moeten op lange termijn ook maar weer hun oorspronkelijke marktaandeel zien terug te krijgen. Na de varkenspest is gebleken dat dat lange tijd kan duren.

De uitsnijderijen binnen slachterijen kunnen echter wel blijven produceren als aanvoer en verwerking van vlees blijft toegestaan. In dat geval is valt alleen het slachtproces binnen de slachterij stil en kunnen de uitsnijderijen hun klanten wel blijven leveren. In dat geval is dus valt dus slechts een deel van de normale bedrijfsvoering uit en kunnen (contractuele) verplichtingen aan klanten gewoon worden nagekomen.

Van de 15 landen die momenteel een importverbod voor Nederlandse pluimveeproducten hebben afgekondigd is eigenlijk alleen Rusland van belang voor Nederlandse slachterijen. Rusland is een belangrijk afzetland voor zowel kalkoenvlees als vleeskuikenspoten en -vleugels. Dit importverbod heeft daarom invloed op de prijsvorming in Nederland.

Pakstations

In het gebied zit een groot aantal als pakstation geregistreerde bedrijven, waarvan 2 grote pakstations die internationaal handelen. Beide bedrijven hebben echter nog een andere locatie (gecreëerd) om vanuit te opereren. Daarnaast zijn er nog een groot aantal kleine pakstations. Voor sommige is het de hoofdbron van inkomsten, maar in een aantal gevallen betreft het ook zelfvermarketing van primaire producenten.

Voor de pakstations is de Veluwe een belangrijk aanvoergebied van eieren, naast Noord-Limburg en het gebied rondom Weert. De eieren in de Gelderse Vallei worden niet noodzakelijk afgezet naar de pakstations in het 10-kmgebied. Voor de pakstations rondom de Veluwe kan dit dus omzetgevolgen hebben.

De pakstations hebben behalve de vaste lasten voor activa en de vaste personeelskosten geen kosten en geen doorlopende kosten. Voor de pakstations kan de uitbraak dus leiden inkomensderving. Daarnaast kunnen pakstations afnamecontracten hebben gesloten met pluimveehouders, waardoor zij eigenaar zijn van eieren die nog op bedrijven staan en niet getransporteerd mogen worden. In dat geval heeft de uitbraak dus wel economische gevolgen voor pakstations. Volgens de huidige richtlijnen kunnen pakstations geen (ongesorteerde) eieren elders inkopen en daarmee hun klanten bevoorraden. In tegenstelling tot de slachterijen kunnen pakstations binnen het 10-kmgebied, dus niet hun gewone bedrijfsvoering continueren.

Het huidige importverbod van Nederlandse pluimveeproducten heeft nauwelijks gevolgen voor de Nederlandse pakstations. Voorzover eieren naar deze landen worden afgezet, betreft dit kleine markten. Voor de pakstations heeft dit minder gevolgen dan het wegvallen van de aanvoer van de Veluwe.

Eiproductenindustrie

De eiproductenindustrie valt nog niet binnen het gebied. Zo lang zij aanvoer van eieren kunnen hebben en mogen afvoeren, kunnen zij produceren. Als de eiproductenindustrie in

10-km-zone gaat vallen en gedwongen wordt de productie stil te leggen, is het de vraag of ze genoeg economisch draagvlak hebben om het hoofd boven water te houden. De economische situatie van de meeste bedrijven is niet echt sterk, dus dat zou voor bedrijven de druppel kunnen zijn. In de modelmatige berekeningen is dit niet meegenomen.

Voedingsmiddelenindustrie en retail

Voor de voedingsmiddelenindustrie en de retail heeft de vogelpest geen gevolgen zolang importen van vlees, eieren en eiprodukten zijn toegestaan.

Toeleveranciers

Voor de voerleveranciers heeft het stopzetten van productie wel gevolgen. Met name de bedrijven die gespecialiseerd zijn in de productie van pluimveevoer zullen tijdelijk stil komen te staan. De economische situatie in de voerbedrijven is van dien aard dat het waarschijnlijk geen grote economische consequenties zal hebben. Voor adviseurs en financiële dienstverleners geldt hetzelfde.

De servicebedrijven in heel Nederland kunnen geen onderhoudswerkzaamheden uitvoeren. Alleen acute reparaties worden uitgevoerd. Hoewel voor de rest van het land geen bezoekregeling geldt, worden op de meeste bedrijven toch de strenge hygiëne richtlijnen in acht genomen.

Andere voedingsmiddelenketens

De huidige regelgeving heeft niet alleen gevolgen voor de pluimveeketen; ook voor andere dierlijke sectoren kan de huidige regelgeving gevolgen. Doordat alle evenhoevigen van pluimveebedrijven ook niet van een pluimveebedrijf in een 10-km-zone mogen worden afgevoerd, hebben varkensslachterijen, kalverslachterijen en rundveeslachterijen misschien minder aanvoer. Vooralsnog blijkt dit in de Gelderse Vallei nauwelijks het geval. In de 10-km-zones elders in het land speelt dat veel meer. Voor deze bedrijven betekent dat, dat naast het verlies door leegstand ook verlies door de (gedwongen) aflevering van incurante, te zware dieren (vleesvarkens) kan optreden en extra sterfte. Op basis van prijsverschillen door kwaliteitsaftrek kan inkomensderving optreden.

Recreatie

Vooralsnog zijn geen natuurgebieden afgesloten, zoals tijdens de MKZ-crisis. Er is dus geen sprake van inperking van de bewegingsvrijheid van toeristen. Het kan wel zijn dat de gebieden voor toeristen minder aantrekkelijk zijn vanwege de uitbraak en dat er daarom toch gevolgen voor de toeristische sector ontstaan. Maar in principe hoeft dit niet.

3.1.2 Gevolgen voor de werkgelegenheid

De gevolgen voor de werkgelegenheid worden groter naarmate de isolatie van het gebied langer duurt. In de input-output tabel zijn twee scenario's doorgerekend: het scenario dat de

Gelderse Vallei 3 maanden dicht blijft en het scenario dat de Gelderse Vallei 6 maanden gesloten blijft.

Bij isolatie voor 3 maanden blijkt dat zowel in de primaire bedrijven als bij slachterijen en toeleverbedrijven, met een omzetverlies van ongeveer 5% rekening moet worden gehouden. Als dit omzetverlies moet worden vertaald naar werkgelegenheidsverlies betekent dit een verlies van 4% van het totaal aantal arbeidsplaatsen in het totale pluimveecomplex. In het geval voor 6 maanden wordt geïsoleerd, zou het leiden tot een omzetverlies van ongeveer 8% en als dat, vertaald naar arbeidsplaatsen, tot verlies van ongeveer 8% van het totaal aantal arbeidsplaatsen in het pluimveecomplex zou kunnen leiden. Gegeven het feit dat de pluimveesector slechts een kleine sector is, betekent dat een verlies van toegevoegde waarde en werkgelegenheid van 0,02% bij 3 maanden en 0,03% bij 6 maanden. In totaal zijn naar schatting ongeveer 24.500 werknemers direct verbonden aan het pluimveecomplex.

Regionaal heeft deze uitbraak echter wel grote gevolgen. Regionaal betekent dit dat niet alleen primaire producenten (deels) met leegstand te maken hebben, maar ook transporteurs van levende dieren, mest, vlees, eieren, medewerkers van slachterijen, broederijen en pakstations tijdelijk zonder werk zitten. Dit zijn over het algemeen niet mensen die makkelijk in dezelfde regio weer kunnen worden ingezet in alternatief werk. De medewerkers van bedrijven die elders nog productielocaties hebben of ook in andere sectoren actief zijn, kunnen daar(in) waarschijnlijk wel aan de slag. Maar dat betreft waarschijnlijk slechts een deel van de werknemers.

Als het gebied zich verder gaat uitbreiden, wat gezien de toename van de verdachte bedrijven zeker niet uit te sluiten is, zullen de gevolgen groter zijn. In het volgende scenario zal daar verder op in worden gegaan.

3.2 Scenario 2: de uitbraak breidt zich uit naar andere delen in Nederland

Op 11 maart is reeds een bedrijf in Breskens als verdacht aangemerkt. Ook bedrijven in Stoutenburg, Voorthuizen, Bennekom en Nijkerk worden als verdacht aangemerkt. En in het Belgische Poppel is een verdacht bedrijf waardoor de 10-km-zone Goirle is ingesteld.

De vraag is of al deze uitbreidingen dezelfde gevolgen voor de ketenorganisatie, en werkgelegenheid hebben.

3.2.1 Verdeling van de pluimveesector over Nederland

Bijlage 5 laat de pluimveeconcentratiegebieden van Nederland zien. In bijlage 6 tot en met 8 zijn deze nader gespecificeerd naar de verschillende pluimveediersoorten. De verdeling van de kalkoenen en eenden over Nederland is conform bijlage 5; waar concentraties van andere pluimveesoorten zijn, zitten ook kalkoenen met uitzondering van de akkerbouwgebieden. Uit de figuren blijkt dat de pluimveesector niet gelijkmatig is verdeeld over Nederland en dat dit voor de verschillende subgroepen helemaal geldt.

Moederdieren bevinden zich hoofdzakelijk in de concentratiegebieden voor de veehouderij en verdeeld over het noorden. De verdeling van de moederdieren is eigenlijk overeenkomstig de verdeling van broederijen over Nederland.

Vleeskuikens lijken gelijk over Nederland te zijn verdeeld, maar de bedrijven in Noord-Brabant en Limburg zijn over het algemeen groter dan de bedrijven in het noorden en oosten van het land (zie bijlage 3). In Noord-Brabant en Limburg bevinden zich dan ook de gespecialiseerde bedrijven, waarvoor de vleeskuikenhouderij de eerste bron van inkomsten is. De grootste vleeskuikenslachterijen bevinden zich aan de noordkant van de Veluwe, in Overijssel, het zuiden van Friesland en in het oosten van Noord-Brabant. De slachtcapaciteit is echter niet gelijk over Nederland verdeeld. In het oosten en het noorden (inclusief uitbraakgebied) bevindt zich ongeveer 70% van de Nederlandse slachtcapaciteit en in het zuiden en de Veluwe bevindt zich ongeveer 40%.

De leghennen bevinden zich in concentratie nog steeds op de Veluwe, maar ook in de gemeente Venray en rondom Weert. De grote pakstations bevinden zich over het algemeen rondom de grote rivieren (zie bijlage 8). De enige Nederlandse kalkoenslachterij bevindt zich in Boxmeer; net boven het leghennen concentratie gebied.

Dit betekent dat als de vogelpest uitbreidt naar het zuiden of via het oosten naar het noorden de grootste klappen vallen op het gebied van de werkgelegenheid in het pluimvee-complex. Uitbreiding naar het westen heeft nauwelijks gevolgen voor de werkgelegenheid. In het westen bevindt zich slechts 1 grote pluimveeslachterij en een aantal kleine en in het westen bevinden zich 3 relatief kleine pakstations. In het westen van Nederland wordt ook relatief weinig pluimvee gehouden.

De uitbreiding van het aantal verdachte bedrijven aan de zuidkant en de noordkant van de Gelderse Vallei, kan dus grotere consequenties hebben dan het verdachte bedrijf in Zeeuws-Vlaanderen; dat bedrijf bevindt zich duidelijk niet in een concentratiegebied. Het verdachte bedrijf in het Belgische Poppel (waarvoor de 10-km-zone rond Goirle is vastgesteld) ligt weer veel dichterbij het zuidelijk pluimvee concentratiegebied aan en kan dus net zo'n grote consequenties hebben dan de verdachte bedrijven aan de zuidkant en de noordkant van de Gelderse Vallei.

3.2.2 Verschillende scenario's van uitbreiding over Nederland

Voor uitbreiding naar de rest van Nederland zijn een aantal scenario's bekeken. Hierna wordt eerst een eenzijdige uitbreiding via het oosten naar het noorden besproken. Vervolgens wordt een eenzijdige uitbreiding naar het zuiden besproken en tot slot wordt uitbreiding naar zowel het oosten en het noorden als het zuiden besproken.

Eenzijdige uitbreiding via het oosten naar het noorden

Eenzijdige uitbreiding via het oosten naar het noorden heeft vooral gevolgen voor de vleeskuikenketen. In het oosten en het noorden van Nederland komen geen concentratiegebieden van leghennen voor.

In het oosten bevinden zich voornamelijk vleeskuikenbedrijven en in het oosten ligt ook een concentratiegebied van moederdieren. Naar verluidt bevinden zich daar ook enkele bedrijven van fokorganisaties met (unieke) zuivere lijnen. In het noorden bevinden zich hoofdzakelijk vleeskuikenbedrijven.

Een uitbreiding via het oosten naar het noorden kan voor fokorganisaties dus grote gevolgen hebben, als zich daar uniek materiaal bevindt. Het verlies van de zuivere lijnen

kan dus gevolgen hebben voor de marktaandeelen van fokorganisaties. Voor de sector betekent dit dat tijdelijk een smaller assortiment van leghennen/vleeskuikenrassen kan afnemen.

Deze uitbreiding heeft ook gevolgen voor het aanbod van broedeieren in Nederland omdat in het oostelijk deel van Overijssel een concentratiegebied van moederdieren ligt. Uit de landbouwtelling is niet op te maken of dit hoofdzakelijk moederdieren voor vleeskuikens of moederdieren voor leghennen zijn.

Een uitbreiding via het oosten naar het noorden heeft tevens gevolgen voor de slachtcapaciteit van vleeskuikens. Een belangrijk deel van de slachtcapaciteit bevindt zich in het oosten en het noorden van het land (bijna 70%).

In het oosten en noorden bevinden zich nauwelijks pakstations, dus voor de eierverzameling heeft het wel gevolgen, maar die zijn niet erg groot. Uitbreiding naar het zuiden en naar het zuidoosten heeft voor de eierverzameling veel grotere gevolgen.

Een uitbreiding via het oosten naar het noorden heeft de grootste consequenties voor de werkgelegenheid. Bij 3 maanden sluiting valt ongeveer 20% van de werkgelegenheid in de pluimveeslachterijen uit en bij 5 maanden bijna 40%.

Eenzijdige uitbreiding zuidenwaarts

Eenzijdige uitbreiding naar het zuiden heeft grote gevolgen voor de eierketen en ook dan wordt een belangrijk pluimveevleesgebied getroffen. Bovendien bevinden zich in het zuiden een groot aantal moederdieren, grootouderdieren en zuivere lijnen (die onvervangbaar kunnen zijn).

Een uitbreiding zuiden kan voor fokorganisaties dus ook grote gevolgen hebben, als zich daar uniek materiaal bevindt. Voor de sector betekent dit dat tijdelijk het assortiment van leghennen/vleeskuikenrassen kan afnemen.

Deze uitbreiding naar het zuiden heeft ook gevolgen voor het aanbod van broedeieren in Nederland omdat in het zuiden een concentratiegebied van moederdieren ligt. Uit de landbouwtelling is niet op te maken of dit hoofdzakelijk moederdieren voor vleeskuikens of moederdieren voor leghennen zijn.

Een uitbreiding zuiden heeft minder gevolgen voor de slachtcapaciteit van vleeskuikens. Een belangrijk deel van de slachtcapaciteit bevindt zich in het oosten en het noorden van het land (bijna 70%), dus als de vogelpest zich eenzijdig naar het zuiden uitbreidt, is in het noorden voldoende slachtcapaciteit. Voor de slachterijen heeft het echter wel gevolgen, want die zijn deels afhankelijk van aanvoer uit het zuiden van het land. Bij eenzijdige uitbreiding naar het zuiden zal in het oosten en het noorden dus overcapaciteit in slachterijen ontstaan, wat weer gevolgen kan hebben voor de werkgelegenheid.

Nagenoeg alle pakstations bevinden zich ten zuiden van de Gelderse Vallei, dus voor de eierverzameling heeft uitbreiding naar het zuiden grote gevolgen. Uitbreiding naar het zuiden kan er, bij de huidige richtlijnen, toe leiden dat de eiersortering en verpakking in het buitenland moet gaan plaatsvinden. Gezien de grootte van de pakstations in het westen van het land, lijkt opschaling op die locaties erg lastig.

Een uitbreiding zuiden heeft de minder consequenties voor de werkgelegenheid dan uitbreiding via het oosten naar het noorden. Bij 3 maanden sluiting valt ongeveer 10 à 15% van de werkgelegenheid in het pluimveecomplex uit en bij 6 maanden bijna 25%. Bij eenzijdige uitbreiding van het zuiden worden vooral primaire bedrijven getroffen.

Uitbreiding naar heel Nederland

Uitbreiding naar heel Nederland heeft gevolgen voor het hele pluimveecomplex. Aangezien er nauwelijks primaire bedrijven, verwerkende bedrijven en handelsorganisaties in de pluimveeketen in het westen van het land liggen, blijft in dit scenario nauwelijks werkgelegenheid in de pluimveesector overeind.

Als uitbreiding naar heel Nederland plaatsvindt, heeft dit ook gevolgen voor de opstarttijd die straks weer nodig is. Als de moederdierenstapel volledig moet worden geruimd, betekent dit dat buitenlandse moederdieren of buitenlandse broedeieren moeten worden ingevoerd om de sector weer op te starten. In de broederij kan het broedproces na vrijgave van een gebied weer op gang worden gebracht, maar niet de broedcapaciteit maar het aantal broedeieren is bepalend voor de snelheid van opstarten.

In figuren 3.1 en 3.2 is een indicering van de opstarttijd gemaakt bij ruiming van verschillende diergroepen.

	Opstarttijd		
	Alles geruimd	Vanaf moederdieren	Vanaf vleeskuikens
Fokbedrijven	-		
Grootouderbedrijven	18 weken		
Moederdierbedrijven	36 weken	18 weken	
Vleeskuikenbedrijven	39 weken	21 weken	0 a)
Slachterijen	45 weken	27 weken	6 weken

Figuur 3.1 Opstarttijd vleeskuikensector

a) = broedcapaciteitsafhankelijk

	Opstarttijd		
	Alles geruimd	Vanaf moederdieren	Vanaf opfokbedrijven
Fokbedrijven	-		
Grootouderbedrijven	18 weken		
Moederdierbedrijven	36 weken	18 weken	
Opfokbedrijven	39 weken	21 weken	3 weken
Leghennenbedrijven	57 weken	39 weken	21 weken
Pakstations	59 weken	41 weken	23 weken

Figuur 3.2 Opstarttijd leghennensector

Figuren 3.1 en 3.2 geven een indicatie van de opstarttijd. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat deze doorlooptijden zijn afgeleid van de normale taakverdeling tussen ketenpartijen en de normale capaciteit. Het is eventueel mogelijk deze opstarttijd te verkorten door ketenpartijen eerder de dieren te laten overnemen van anderen in de keten en importen vanuit het buitenland.

3.3 Werkgelegenheid

De werkgelegenheidsgevolgen zijn dus duidelijk afhankelijk van de tijd dat gebieden gesloten en blijven en als uitbreiding plaatsvindt, in welke richting deze uitbreiding dan plaatsvindt. De duur van de sluiting is niet alleen afhankelijk van de duur van de uitbraak, maar ook van de tijd die nodig is om op te starten. Afhankelijk van de aanvoer waar bedrijven van afhankelijk duurt het langer voor bedrijven weer opstarten.

In het totale pluimveecomplex werken ongeveer 25.000 mensen, waarvan een belangrijk deel in het midden, oosten en noorden van het land. Uitbreiding naar het zuiden heeft voor de werkgelegenheid minder grote consequenties, maar meer structurele gevolgen. Daar liggen met name de leghennenbedrijven en moederdierenbedrijven, dus uitbreiding naar het zuiden heeft ook indirecte consequenties voor het oosten en het noorden van het land.

Als de pluimveesector een half jaar gesloten zou worden zou dat macro-economisch neerkomen op ongeveer 0,16% van de totale werkgelegenheid.

4. Conclusie

Macro- economisch

De sociaal-economische gevolgen van de uitbraak van vogelpest in maart 2003 zijn vooral afhankelijk van:

1. de geografische verspreiding van de besmetting;
2. de duur van de maatregelen in verband met de uitbraak.

Bij 1. gaat het om de vraag of de maatregelen beperkt kunnen blijven tot met name de Gelderse vallei, waarin globaal 20% van de Nederlandse pluimveehouderij en aanverwante bedrijvigheid is gelokaliseerd. Bij 2. gaat het om de vraag hoeveel maanden het duurt voordat de bedrijfstak weer normaal kan functioneren. Hierbij gaat het om de duur van de beperkende maatregelen plus de periode dat de (geruimde) bedrijven na opnieuw te zijn opgestart normaal kunnen functioneren. Bij een 'besmettingsperiode' van bijvoorbeeld 2 maanden moet hierbij al snel rekening worden gehouden met nog enkele weken of maanden, afhankelijk van de sector.

Voorts is door de beperkende maatregelen voor de bedrijven met pluimvee in het besmettingsgebied de afzet van andere dieren (vleeskalveren en slachtrunderen, varkens en biggen) vanaf deze bedrijven geblokkeerd. Naast welzijnsproblemen kan dit economische schade opleveren.

Op jaarbasis vertegenwoordigt de Nederlandse pluimveesector (inclusief toelevering, dienstverlening, verwerking, handel en distributie) een (bruto)productiewaarde van ruim 5 miljard euro. De toegevoegde waarde ervan belooft circa 1,4 miljard euro en de werkgelegenheid van de bedrijfstak bedraagt circa 25.000 arbeidsjaren. Ruim 40% van deze werkgelegenheid houdt verband met toeleveringen en dienstverlening, terwijl de (primaire) pluimveehouderij, de slachterijen en de distributie elk circa 20% van de werkgelegenheid voor hun rekening nemen. Bij een 'besmetting' van 20% van het pluimveecomplex is dus globaal de werkgelegenheid van 5.000 mensen betrokken. Binnen de totale agro-sector is het aandeel van de pluimveesector in werkgelegenheid ruim 5%.

Macro-economisch is de betekenis van de pluimveesector in belangrijke mate verbonden aan export; ca. 75% van de productie in Nederland gaat naar het buitenland, voor een deel ook naar landen buiten de EU. Exportbeperkingen zouden derhalve aanzienlijke gevolgen (prijs)effecten kunnen hebben voor de sector.

Ketenstructuur

De mogelijke gevolgen voor de sector houden nauw verband met de structuur en de organisatie van de betreffende productieketens (pluimveevlees respectievelijk legpluimvee).

Fokorganisaties, vermeerderingsbedrijven en broederijen spelen hierin een cruciale rol; zij verzorgen de levering van nieuwe dieren voor de leg- respectievelijk de pluimvee-

vleesbedrijven. Het 'uitgangsmateriaal' is afkomstig van slechts enkele hoogwaardige foklijnen, in die zin is de sector in principe kwetsbaar voor besmettingen. Door regionale spreiding en duplicatie van foklijnen is deze kwetsbaarheid in de praktijk geringer. De broederijen beperken hun productieomvang (of liggen stil), omdat kuikens niet kunnen worden afgezet.

In de vleeskuikenproductie gaat het om een hoge omloopsnelheid (6 tot 7 ronden per jaar), op basis van eendagskuikens, na een broedperiode van drie weken. Voor de legpluimveehouderij geldt dat de kippen ruim een jaar in productie zijn (eieren leggen), na een opfokperiode van circa 18 weken en een broedperiode van 3 weken. Dit betekent dat de legsector meer tijd nodig heeft om opnieuw volledig in productie te komen na leegstand van de bedrijven.

Slachterijen en uitsnijderijen verzorgen de verwerking van vleeskuikens en dergelijke. In de besmette gebieden zal hier tijdelijk verlies aan werkgelegenheid optreden.

De afzet van eieren vindt vooral plaats via 180 pakstations in Nederland. Een deel van de eieren gaat rechtstreeks of via de eiproductenindustrie naar de voedingsmiddelenindustrie. In beide ketens is sprake van gespecialiseerd transport, dat veelal door slachterijen en pakstations zelf wordt uitgevoerd.

In de toelevering zijn onder meer nog van belang de mengvoederbedrijven; in enkele gevallen zijn deze sterk gespecialiseerd in de pluimveesector. De meeste mengvoederbedrijven leveren ook voer voor rundvee, varkens en dergelijke.

Economische kwetsbaarheid

De mate waarin bedrijven financieel getroffen worden door de uitbraak van vogelpest hangt sterk af van de duur van de besmetting en de tijd voordat de sector er weer normaal kan functioneren. Kwetsbaar zijn met name de broederijen en de pluimveebedrijven.

Vleeskuikenbedrijven kennen door matige bedrijfsresultaten in voorgaande jaren in het algemeen een zwakkere financiële positie dan leghennenbedrijven.

Voor beide typen bedrijven lopen de verliezen aan inkomsten per week (saldi van opbrengsten van producten min variabele kosten, vooral voer) op met bedragen van 2 tot 3.000 euro, uitgaande van gespecialiseerde bedrijven met een gemiddelde omvang.

Bij een duur van 3 maanden (13 weken) gaat het dan om een inkomensderving van ongeveer 25.000 tot 40.000 euro, bij 6 maanden om 50.000 tot 80.000 euro enzovoort. Gezien de spreiding in bedrijfsresultaten en financiële positie (eigen vermogen en solvabiliteit) binnen de pluimveehouderij duurt het voor sommige bedrijven langer dan voor andere voordat de continuïteit in gevaar komt, maar in algemene zin is een duur van ongeveer 3 maanden waarschijnlijk al voor eenderde van de bedrijven kritisch, afhankelijk van de opstelling van financiers. Vermoedelijk zal het dan vooral gaan om vleeskuikenbedrijven. Gezien de langere periode van heropstart voor de legbedrijven zal ook daar een dergelijk deel van de bedrijven in problemen kunnen komen.

Hierbij is ervan uitgegaan dat de kosten van de ruiming van dieren en de waarde van de betreffende dieren niet ten laste komen van de pluimveehouder, maar van de overheid, het DGF en de EU.

Gevolgen op termijn

De vogelpest, een fenomeen dat de Nederlandse pluimveehouderij decennia lang niet heeft getroffen, kan voor het voortbestaan van de pluimveesector mogelijk vergaande gevolgen hebben, afhankelijk van de duur en de geografische verspreiding van de besmetting en van het beleid tijdens en na de periode. Voor een deel van de bedrijven kan het aanleiding geven (al dan niet gedwongen) te stoppen. Voor de sector als zodanig is het economische perspectief op langere termijn van belang, binnen de internationale context (EU, WTO) en het Europese nationale beleid (milieu, welzijn dieren, ruimtelijke ordening en dergelijke). Tot dusver (jaren negentig) was in de pluimveevleessector van een groei sprake, vooral ook door een toenemende consumptie en in de legsector van een stabiele omvang. Door de beleidsmaatregelen van de laatste jaren (Rbv) in het kader van het mestbeleid is er nu enige krimp van de sector. Voor de komende jaren zijn, naast de afloop van de vogelpest, voor de legsector de overgang in de huisvesting (batterijverbod) en voor de vleessector de WTO (invoer van goedkoop vlees uit Brazilië), mogelijk de meest cruciale factoren.

De sociaal-economische consequenties van de constatering van klassieke vogelpest worden groter naarmate gebieden langer moeten worden geïsoleerd. In deze rapportage is een berekening gemaakt van de mogelijke gevolgen voor de Gelderse Vallei.

De leghennenbedrijven kunnen, bij een beperkte leegstand periode (enkele weken) en gelet op de gerealiseerde inkomens en besparingen en hun financiële positie, in het algemeen de tegenslag opvangen. Gelet op de spreiding van resultaten en financiële positie kunnen zich echter bij een aantal individuele bedrijven knellende situaties voordoen. Binnen de leghennenketen staat met name de eiproduktenindustrie al langere tijd onder economische druk.

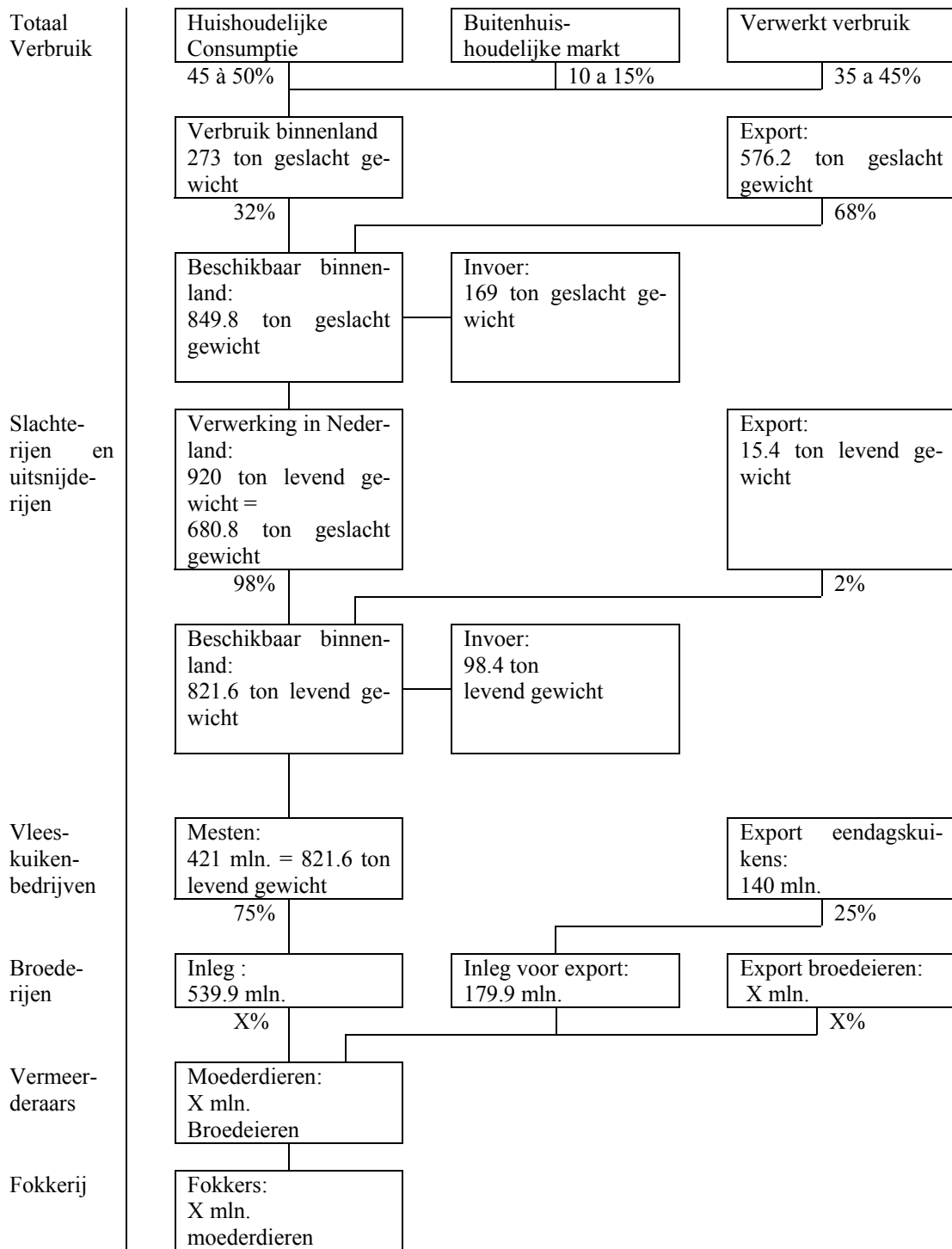
De vleeskuikenbedrijven en kalkoenbedrijven kunnen eerder in een kwetsbaardere positie verkeren, naarmate de leegstand langer duurt, en ook eerder in een financiële nood-situatie terechtkomen. Voor sommige bedrijven met een nu al zwakke financiële positie kan die situatie zich al snel voordoen. Dit geldt ook voor andere partijen in de vleeskuiken- en kalkoenketen.

Uitbreiding van de toezichtgebieden ten westen van de Gelderse Vallei heeft minder grotere economische gevolgen in het pluimveecomplex dan uitbreiding naar het zuiden of via het oosten naar het noorden. De economische gevolgen zullen toenemen naarmate de solvabiliteit binnen bedrijven lager is. Over het algemeen hebben met name de bedrijven in de vleeskuikenketen en de kalkoenketen economisch slechte jaren achter de rug en zullen zij dus eerder gevolgen ondervinden dan bijvoorbeeld bedrijven in de leghennenketen. Binnen de leghennenketen is geldt dit met name voor de eiproduktenindustrie.

Uitbreiding naar het oosten én het zuiden zal de heropstart van de pluimveesector waarschijnlijk ook vertragen, omdat zich daar concentraties van moederdieren bevinden.

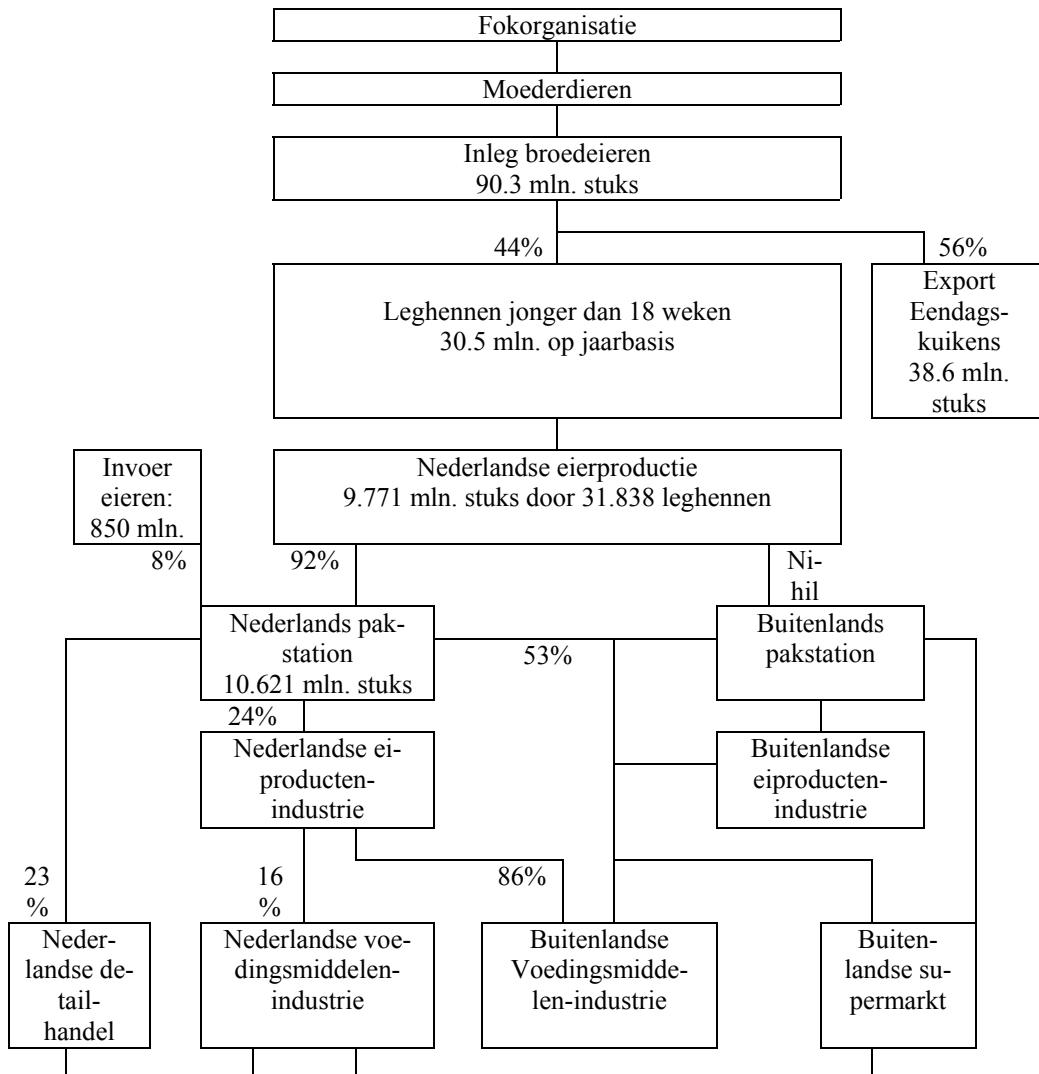
Deze rapportage geeft echter louter algemene tendenzen en ontwikkelingen. Voor individuele bedrijven kunnen andere wetmatigheden gelden.

Bijlage 1 Ketenopbouw vleeskuikensector

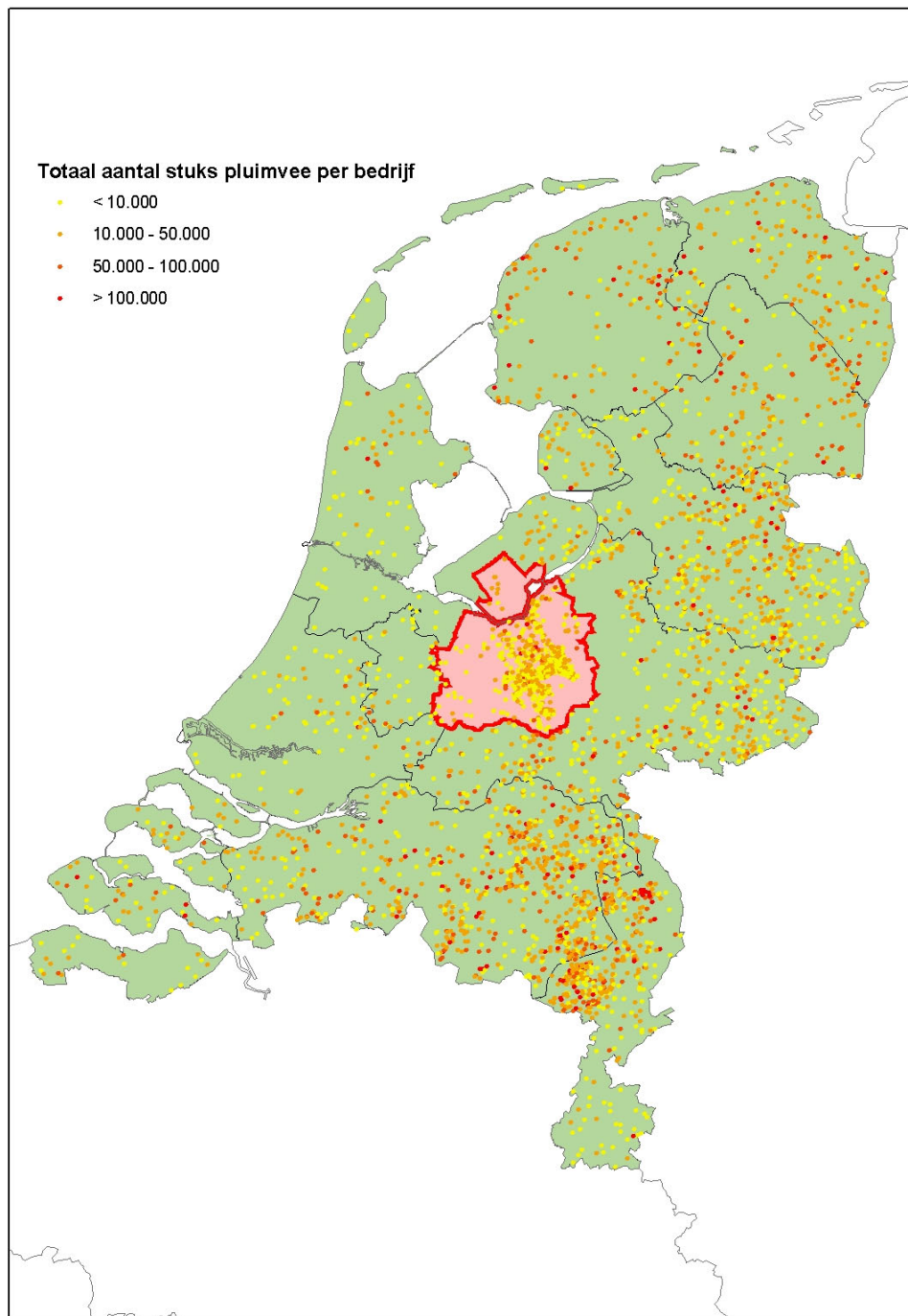

Bron: Eurostat/ PVE (2002).

Bijlage 2 Ketenopbouw leghennensector - consumptie eieren en eiprodukten (basis 2001)

Bijlage 3 Grootte pluimveebedrijven

Bijlage 4 Sociaal-economische gevolgen van vogelpest

M van Leeuwen / B. Koole

Berekeningen zijn uitgevoerd:

- met behulp van de agrarische input-outputtabel (LEI) van 2000
- schadeberekeningen voor legpluimvee- en slachtpluimveeketens
- in termen van productiewaarde, toegevoegde waarde en werkgelegenheid
- voor 6 scenario's: 1. Gelderse Vallei 3 maanden 'op slot';
2. Gelderse Vallei 6 maanden 'op slot';
3. Noord-Oost Nederland 3 maanden 'op slot';
4. Noord-Oost Nederland 6 maanden 'op slot';
5. Zuid-Nederland 3 maanden 'op slot';
6. Zuid-Nederland 6 maanden 'op slot';
- sociaal economische gevolgen in scenario's zijn vergeleken met waarden in het referentiejaar.

Uitgangspunten berekeningen:

- er is alleen rekening gehouden met volume-effecten;
- bij de toeleveringen zijn alleen de variabele inputs (zoals veevoerkosten) aangepast voor volume-effecten, terwijl de vaste inputs (zoals accountantsdiensten) hetzelfde zijn verondersteld als in het referentiejaar;
- tabel B4.1 geeft informatie over de aandelen van respectievelijk vleeskuikens, leghennen en pluimveeslachterijen voor respectievelijk het uitbraakgebied de Gelderse Vallei, NO-Nederland en Z-Nederland in Nederland totaal.

Tabel B4.1 Aandelen pluimveecomplex in Gelderse Vallei, NO-Nederland en Z-Nederland (%)

	Uitbraak gebied	Noordoosten a)	Zuiden b)
Vleeskuikens	4	47	42
Leghennen	20	20	52
Slachterijen	25	50	25

a) Noordoost: vanuit de Gelderse vallei naar de rest van Gelderland, Overijssel, Drenthe, Groningen en Friesland; b) Zuiden: vanuit de Gelderse vallei naar Noord-Brabant en Limburg.

Bedrijfsgegevens toezichtgebied

Op basis van de kengetallen is nagegaan hoeveel bedrijven zich in het gebied bevinden. Eerst wordt een overzicht gegeven van de primaire sector en vervolgens van de agribusiness (broederijen, pakstations, slachterijen en eiproducentenbedrijven). Als Gelderse vallei is gedefinieerd: alle postcodes beginnend met 37, 38, 39 en 67. Dan blijkt het volgende.

Primaire sector

707 bedrijven met in totaal 9.784.252 pluimveedieren (vleeskuikens, leghennen, kalkoenen en eenden). In totaal bevindt zich dus 10% van de totale pluimveestapel Uitgesplitst naar diersoorten verschijnt het volgende overzicht:

Diersoort	Aantallen a) (x 1.000)
Moederdieren	560
Leghennen	7.770
Vleeskuikens	860
Kalkoenen	170
Eenden	375
Anderen	50
Totaal	9.785

a) Landbouwtelling, 2001.

Eiproducten bedrijven

Geen bedrijven in het toezichtgebied

Pakstations

2 grote pakstations
21 kleine pakstations

Pluimveeslachterijen

1 grote slachterij (2 lokaties)
2 kleine slachterijen
14 handelaren / uitsnijderijen

Broederijen

2 grote broederijen (1 leg, 1 vleeskuikens)
2 kleinere vleeskuikens
3 broederijen met hoogwaardig materiaal
1 export broederij (relatief klein)
1 eenden broederij

Werkgelegenheid toezichtgebied

Resultaten berekeningen

Scenario 1: Gelderse Vallei 3 maanden op slot

Verlies productiewaarde in pluimveecomplexen (mln. euro) ten opzichte van referentiejaar

	Legpluimvee-Complex	Slachtpluimvee-complex	Totale pluimvee-complex	% verlies t.o.v. referentie
Pluimveehouderij	-32	-6	-37	-3%
Pluimveeslachterij	-28	-81	-109	-6%
Toeleveringen a)	-42	-23	-65	-3%
Distributie	-4	-11	-15	-5%
Totaal	-106	-120	-226	-4%

a) Voor verklaring, zie bijlage.

Verlies toegevoegde waarde in pluimveecomplexen (mln. euro) ten opzichte van referentiejaar

	Legpluimvee-complex	Slachtpluimvee-complex	Totale pluimvee-complex	% verlies t.o.v. referentie
Pluimveehouderij	-5	0	-5	-4%
Pluimveeslachterij	-6	-18	-25	-6%
Toeleveringen	-11	-6	-17	-3%
Distributie	-4	-6	-10	-4%
Totaal	-26	-31	-57	-4%

Verlies werkgelegenheid in pluimveecomplexen (arbeidsjaren) ten opzichte van referentiejaar

	Legpluimvee-complex	Slachtpluimvee-complex	Totale pluimvee-complex	% verlies t.o.v. referentie
Pluimveehouderij	-138	-15	-152	-4%
Pluimveeslachterij	-66	-188	-254	-6%
Toeleveringen	-216	-130	-346	-3%
Distributie	-74	-123	-197	-4%
Totaal	-494	-455	-949	-4%

Scenario 2: Gelderse Vallei 6 maanden op slot

Verlies productiewaarde in pluimveecomplexen (mln. euro) ten opzichte van referentiejaar

	Legpluimvee-Complex	Slachtpluimvee-complex	Totale pluimvee-complex	% verlies t.o.v. referentie
Pluimveehouderij	-64	-11	-75	-6%
Pluimveeslachterij	-57	-161	-218	-13%
Toeleveringen	-85	-45	-130	-6%
Distributie	-8	-23	-31	-9%
Totaal	-213	-240	-453	-9%

Verlies toegevoegde waarde in pluimveecomplexen (mln. euro) ten opzichte van referentiejaar

	Legpluimvee-complex	Slachtpluimvee-complex	Totale pluimvee-complex	% verlies t.o.v. referentie
Pluimveehouderij	-10	-1	-10	-8%
Pluimveeslachterij	-13	-37	-49	-13%
Toeleveringen	-22	-13	-35	-6%
Distributie	-7	-12	-19	-8%
Totaal	-52	-62	-114	-8%

Verlies werkgelegenheid in pluimveecomplexen (arbeidsjaren) ten opzichte van referentiejaar

	Legpluimvee-complex	Slachtpluimvee-complex	Totale pluimvee-complex	% verlies t.o.v. referentie
Pluimveehouderij	-276	-29	-305	-7%
Pluimveeslachterij	-132	-376	-508	-13%
Toeleveringen	-432	-259	-691	-6%
Distributie	-149	-246	-395	-9%
Totaal	-988	-910	-1898	-8%

Gevolgen voor macro-economie:

Scenario 1 Gelderse Vallei 3 maanden op slot:

- toegevoegde waarde: -0.02%
- werkgelegenheid: -0.02%

Scenario 2 Gelderse Vallei 6 maanden op slot

- toegevoegde waarde: -0.03%
- werkgelegenheid: -0.03%

Op basis van de kengetallen is nagegaan hoeveel bedrijven zich in het gebied bevinden. Eerst wordt een overzicht gegeven van de primaire sector en vervolgens van de agribusiness (broederijen, pakstations, slachterijen en eiproducentenbedrijven).

Als Gelderse vallei is gedefinieerd: alle postcodes beginnend met 37, 38, 39 en 67.

Op basis van het input-outputmodel komen we tot een volgende benadering van de werkgelegenheid van het gebied.

Heel Nederland

	Legpluimvee- complex	Slachtpluimvee- Complex	Totaal Pluimveecomplex
Pluimveehouderij	2758	1454	4212
Pluimveeslachterij	1055	3007	4062
Toeleveringen	5490	6261	11751
Distributie	1651	2919	4570
Totaal	10954	13641	24595
% van agrocomplex	2,5%	3,1%	5,5%
% exportafhankelijkheid	77%	74%	75%

Gelderse Vallei

Betrokken volledige
arbeidsplaatsen

Pluimveehouderij	608
Pluimveeslachterij	1016
Toeleveringen	1384
Distributie	788
Totaal	3796

Sociaal-economische gevolgen voor Noord-Oost Nederland***Scenario 3: Noord-Oost Nederland 3 maanden op slot***

Verlies productiewaarde in pluimveecomplexen (mln. euro) ten opzichte van referentiejaar

	Legpluimvee- complex	Slachtpluimvee- complex	Totale pluimvee- complex	% verlies t.o.v. referentie
Pluimveehouderij	-64	-71	-134	-11%
Pluimveeslachterij	-85	-242	-327	-19%
Toeleveringen	-90	-134	-225	-11%
Distributie	-11	-34	-45	-13%
Totaal	-250	-480	-730	-14%

Verlies toegevoegde waarde in pluimveecomplexen (mln. euro) ten opzichte van referentiejaar

	Legpluimvee- complex	Slachtpluimvee- complex	Totale pluimvee- complex	% verlies t.o.v. referentie
Pluimveehouderij	-10	-4	-13	-11%
Pluimveeslachterij	-19	-55	-74	-19%
Toeleveringen	-24	-34	-58	-9%
Distributie	-9	-20	-30	-13%
Totaal	-62	-113	-175	-13%

Verlies werkgelegenheid in pluimveecomplexen (arbeidsjaren) ten opzichte van referentiejaar

	Legpluimvee-complex	Slachtpluimvee-complex	Totale pluimvee-complex	% verlies t.o.v. referentie
Pluimveehouderij	-276	-185	-461	-11%
Pluimveeslachterij	-198	-564	-762	-19%
Toeleveringen	-468	-655	-1123	-10%
Distributie	-188	-420	-608	-13%
Totaal	-1130	-1824	-2954	-12%

Scenario 4: Noord-Oost Nederland 6 maanden op slot

Verlies productiewaarde in pluimveecomplexen (mln. euro) ten opzichte van referentiejaar

	Legpluimvee-complex	Slachtpluimvee-complex	Totale pluimvee-complex	% verlies t.o.v. referentie
Pluimveehouderij	-127	-141	-269	-23%
Pluimveeslachterij	-170	-484	-653	-38%
Toeleveringen	-180	-269	-449	-22%
Distributie	-23	-67	-90	-27%
Totaal	-500	-961	-1461	-27%

Verlies toegevoegde waarde in pluimveecomplexen (mln. euro) ten opzichte van referentiejaar

	Legpluimvee-complex	Slachtpluimvee-complex	Totale pluimvee-complex	% verlies t.o.v. referentie
Pluimveehouderij	-19	-8	-27	-21%
Pluimveeslachterij	-39	-110	-148	-38%
Toeleveringen	-48	-68	-116	-19%
Distributie	-18	-41	-59	-26%
Totaal	-124	-227	-350	-26%

Verlies werkgelegenheid in pluimveecomplexen (arbeidsjaren) ten opzichte van referentiejaar

	Legpluimvee-complex	Slachtpluimvee-complex	Totale pluimvee-complex	% verlies t.o.v. referentie
Pluimveehouderij	-552	-371	-922	-22%
Pluimveeslachterij	-396	-1128	-1523	-38%
Toeleveringen	-936	-1310	-2246	-19%
Distributie	-376	-839	-1216	-27%
Totaal	-2259	-3648	-5907	-24%

Sociaal-economische gevolgen voor Zuid-Nederland

Scenario 5: Zuid-Nederland 3 maanden op slot

Verlies productiewaarde in pluimveecomplexen (mln. euro) ten opzichte van referentiejaar

	Legpluimvee-complex	Slachtpluimvee-complex	Totale pluimvee-complex	% verlies t.o.v. referentie
Pluimveehouderij	-115	-64	-178	-15%
Pluimveeslachterij	-57	-161	-218	-13%
Toeleveringen	-144	-110	-254	-12%
Distributie	-8	-22	-31	-9%
Totaal	-323	-357	-680	-13%

Verlies toegevoegde waarde in pluimveecomplexen (mln. euro) ten opzichte van referentiejaar

	Legpluimvee-complex	Slachtpluimvee-complex	Totale pluimvee-complex	% verlies t.o.v. referentie
Pluimveehouderij	-17	-3	-21	-16%
Pluimveeslachterij	-13	-37	-49	-13%
Toeleveringen	-38	-27	-65	-10%
Distributie	-10	-14	-24	-10%
Totaal	-77	-82	-159	-12%

Verlies werkgelegenheid in pluimveecomplexen (arbeidsjaren) ten opzichte van referentiejaar

	Legpluimvee-complex	Slachtpluimvee-complex	Totale pluimvee-complex	% verlies t.o.v. referentie
Pluimveehouderij	-497	-167	-664	-16%
Pluimveeslachterij	-132	-376	-508	-13%
Toeleveringen	-720	-519	-1239	-11%
Distributie	-204	-295	-499	-11%
Totaal	-1553	-1357	-2910	-12%

Scenario 6: Zuid-Nederland 6 maanden op slot

Verlies productiewaarde in pluimveecomplexen (mln. euro) ten opzichte van referentiejaar

	Legpluimvee-complex	Slachtpluimvee-complex	Totale pluimvee-complex	% verlies t.o.v. referentie
Pluimveehouderij	-229	-127	-357	-30%
Pluimveeslachterij	-113	-322	-435	-25%
Toeleveringen	-287	-220	-508	-25%
Distributie	-17	-44	-61	-18%
Totaal	-646	-714	-1361	-26%

Verlies toegevoegde waarde in pluimveecomplexen (mln. euro) ten opzichte van referentiejaar

	Legpluimvee-complex	Slachtpluimvee-complex	Totale pluimvee-complex	% verlies t.o.v. referentie
Pluimveehouderij	-34	-7	-41	-33%
Pluimveeslachterij	-26	-73	-99	-25%
Toeleveringen	-75	-55	-130	-21%
Distributie	-19	-29	-48	-21%
Totaal	-155	-164	-318	-23%

Verlies werkgelegenheid in pluimveecomplexen (arbeidsjaren) ten opzichte van referentiejaar

	Legpluimvee-complex	Slachtpluimvee-complex	Totale pluimvee-complex	% verlies t.o.v. referentie
Pluimveehouderij	-993	-334	-1327	-32%
Pluimveeslachterij	-264	-752	-1016	-25%
Toeleveringen	-1440	-1037	-2478	-21%
Distributie	-408	-591	-999	-22%
Totaal	-3105	-2714	-5819	-24%

Sociaal-economische gevolgen voor heel Nederland

Scenario 1: Nederland 3 maanden op slot

Verlies productiewaarde in pluimveecomplexen (mln. euro) ten opzichte van referentiejaar

	Legpluimvee-complex	Slachtpluimvee-complex	Totale pluimvee-complex	% verlies t.o.v. referentie
Pluimveehouderij	-159	-138	-298	-25%
Pluimveeslachterij	-113	-322	-435	-25%
Toeleveringen	-206	-234	-440	-21%
Distributie	-16	-44	-60	-18%
Totaal	-495	-739	-1234	-23%

Verlies toegevoegde waarde in pluimveecomplexen (mln. euro) ten opzichte van referentiejaar

	Legpluimvee-complex	Slachtpluimvee-complex	Totale pluimvee-complex	% verlies t.o.v. referentie
Pluimveehouderij	-24	-7	-31	-25%
Pluimveeslachterij	-26	-73	-99	-25%
Toeleveringen	-54	-58	-112	-18%
Distributie	-16	-29	-45	-20%
Totaal	-120	-168	-287	-21%

Verlies werkgelegenheid in pluimveecomplexen (arbeidsjaren) ten opzichte van referentiejaar

	Legpluimvee-complex	Slachtpluimvee-complex	Totale pluimvee-complex	% verlies t.o.v. referentie
Pluimveehouderij	-690	-363	-1053	-25%
Pluimveeslachterij	-264	-752	-1016	-25%
Toeleveringen	-1044	-1092	-2136	-18%
Distributie	-332	-601	-933	-20%
Totaal	-2329	-2808	-5138	-21%

Scenario 2: Nederland 6 maanden op slot

Verlies productiewaarde in pluimveecomplexen (mln. euro) ten opzichte van referentiejaar

	Legpluimvee-complex	Slachtpluimvee-complex	Totale pluimvee-complex	% verlies t.o.v. referentie
Pluimveehouderij	-318	-277	-595	-50%
Pluimveeslachterij	-226	-645	-871	-50%
Toeleveringen	-412	-468	-880	-43%
Distributie	-32	-89	-121	-36%
Totaal	-989	-1478	-2467	-46%

Verlies toegevoegde waarde in pluimveecomplexen (mln. euro) ten opzichte van referentiejaar

	Legpluimvee-complex	Slachtpluimvee-complex	Totale pluimvee-complex	% verlies t.o.v. referentie
Pluimveehouderij	-48	-15	-63	-50%
Pluimveeslachterij	-51	-147	-198	-50%
Toeleveringen	-108	-116	-224	-36%
Distributie	-32	-58	-90	-39%
Totaal	-239	-336	-575	-42%

Verlies werkgelegenheid in pluimveecomplexen (arbeidsjaren) ten opzichte van referentiejaar

	Legpluimvee-complex	Slachtpluimvee-complex	Totale pluimvee-complex	% verlies t.o.v. referentie
Pluimveehouderij	-1379	-727	-2106	-50%
Pluimveeslachterij	-528	-1503	-2031	-50%
Toeleveringen	-2088	-2184	-4272	-36%
Distributie	-664	-1202	-1866	-41%
Totaal	-4659	-5616	-10275	-42%

Macro-economische gevolgen:

Scenario 1 Nederland 3 maanden op slot:

- toegevoegde waarde: -0,08%
- werkgelegenheid: -0,08%

Scenario 2 Nederland 6 maanden op slot

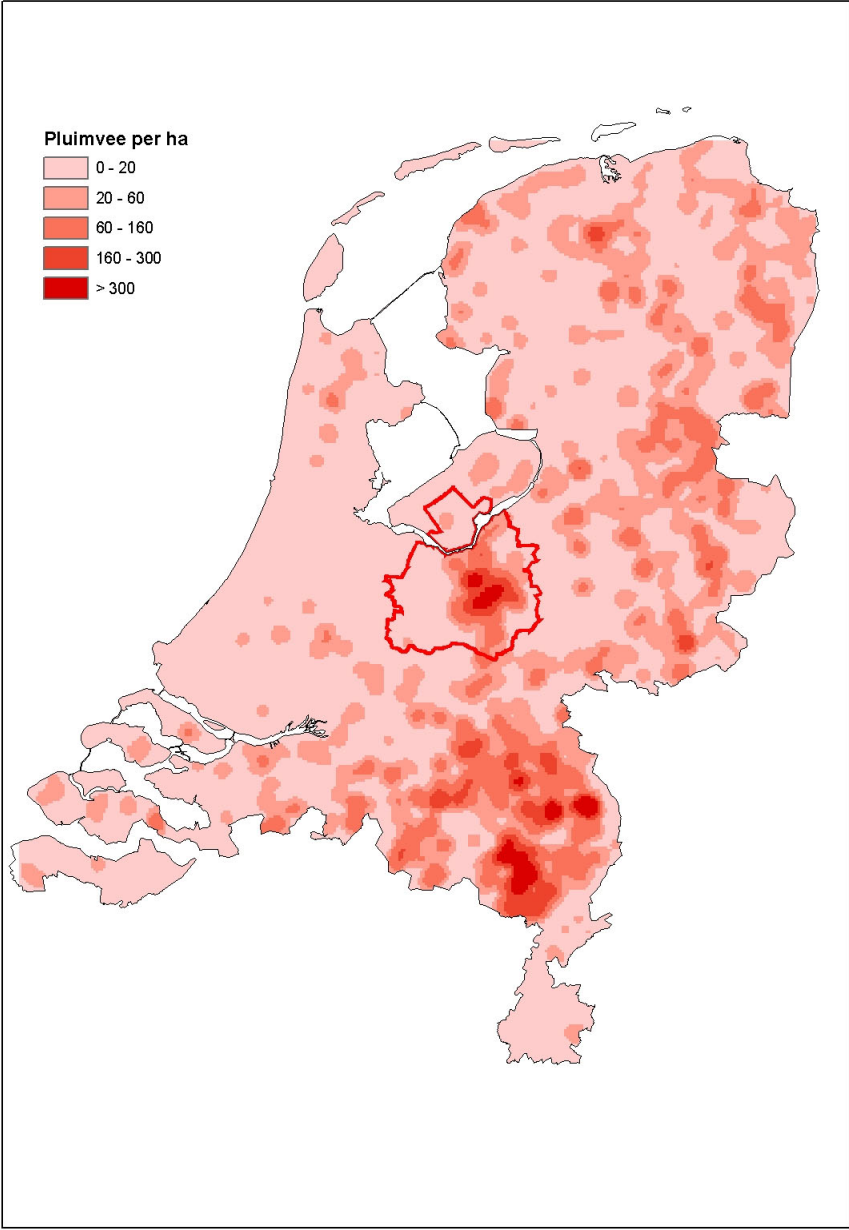
- toegevoegde waarde: -0,17%
- werkgelegenheid: -0,16%

Bijlage Toeleveringen in het complex

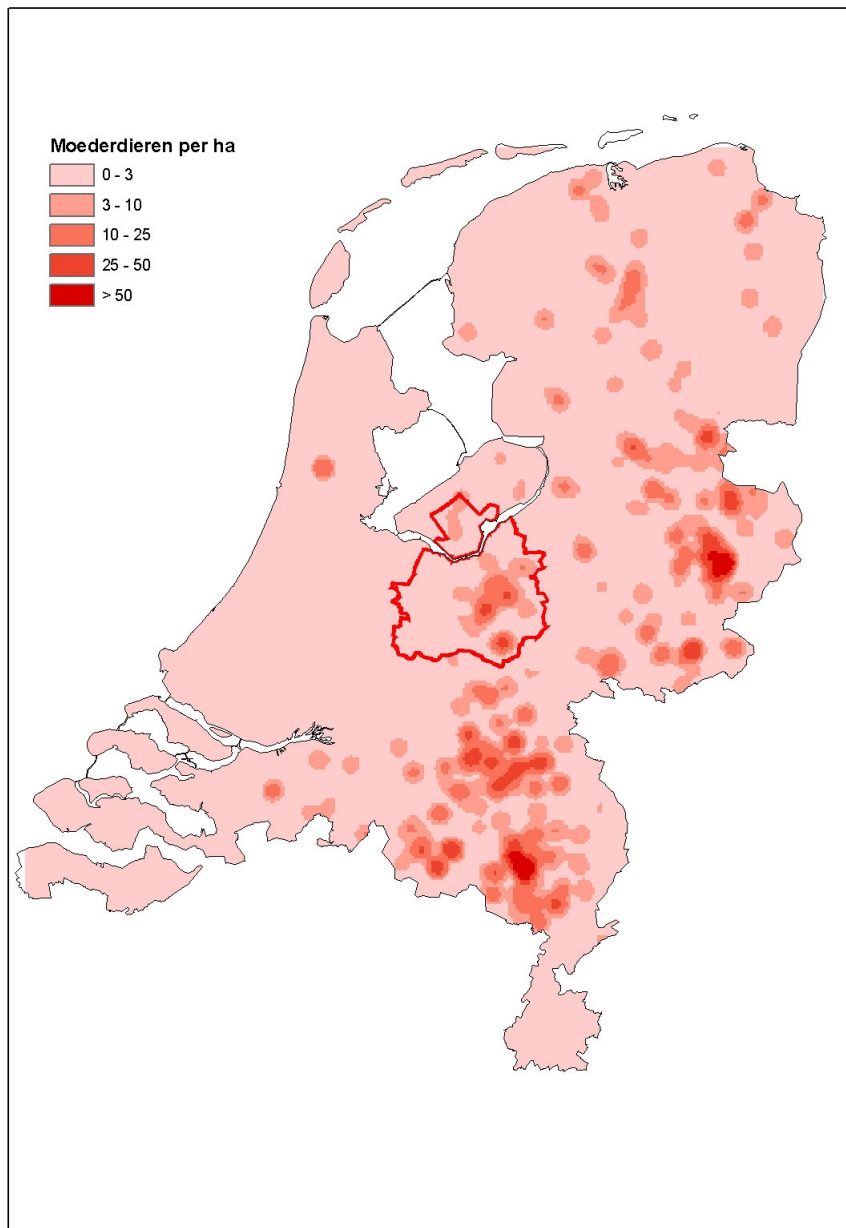
Overzicht van de belangrijkste toeleveringen aan zowel de primaire pluimveebedrijven als de pluimveeslachterijen in referentiejaar 2000 in termen van productiewaarde (mln. euro).

Toeleveringen aan primaire pluimveebedrijven	1.559
- <i>agrarische dienstverlening</i>	30
- <i>veevoerindustrie</i>	765
- <i>handel</i>	114
- <i>zakelijke dienstverlening</i>	108
- <i>overige toeleveringen</i>	541
Toelevering aan pluimveeslachterij	499
- <i>papier en grafische industrie</i>	24
- <i>handel</i>	83
- <i>zakelijke dienstverlening</i>	120
- <i>overige toeleveringen</i>	273
Totaal toeleveringen	2.058

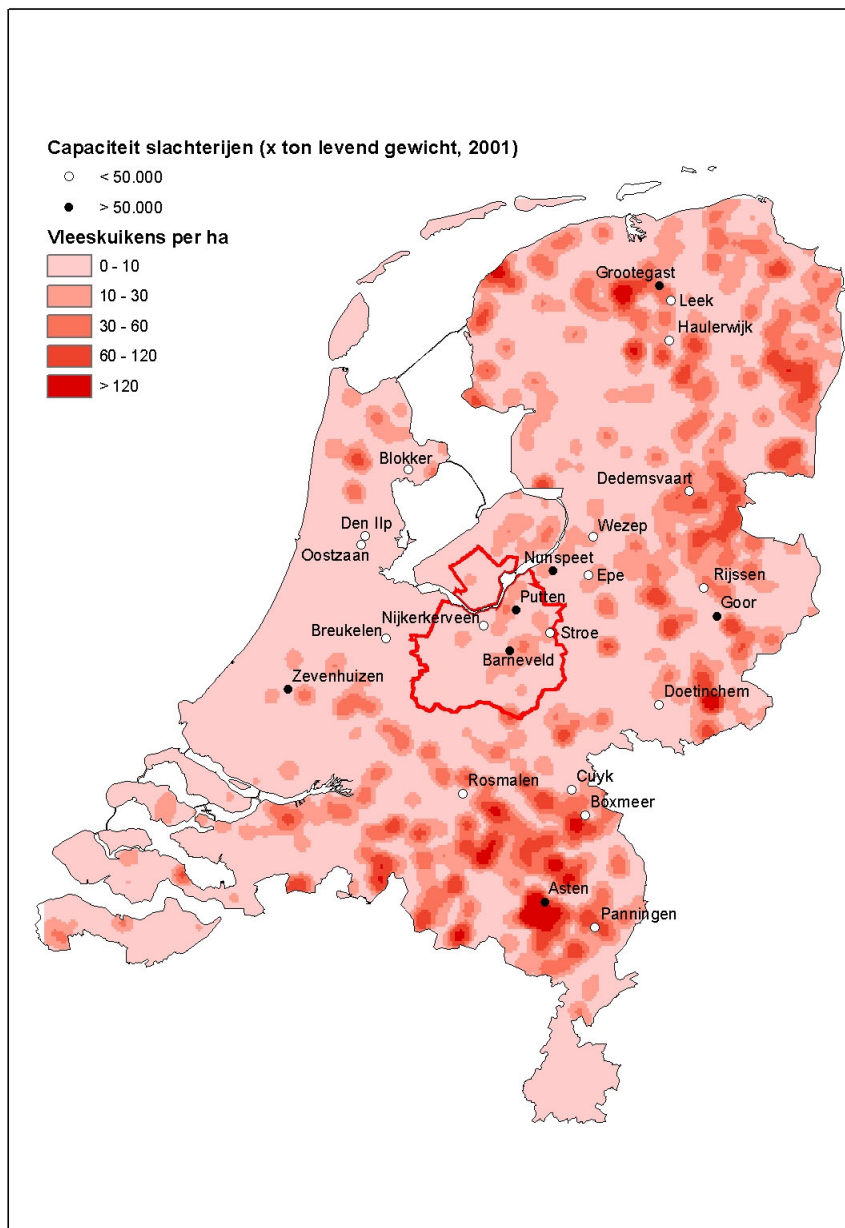
Bijlage 5 Pluimveeconcentratiegebieden

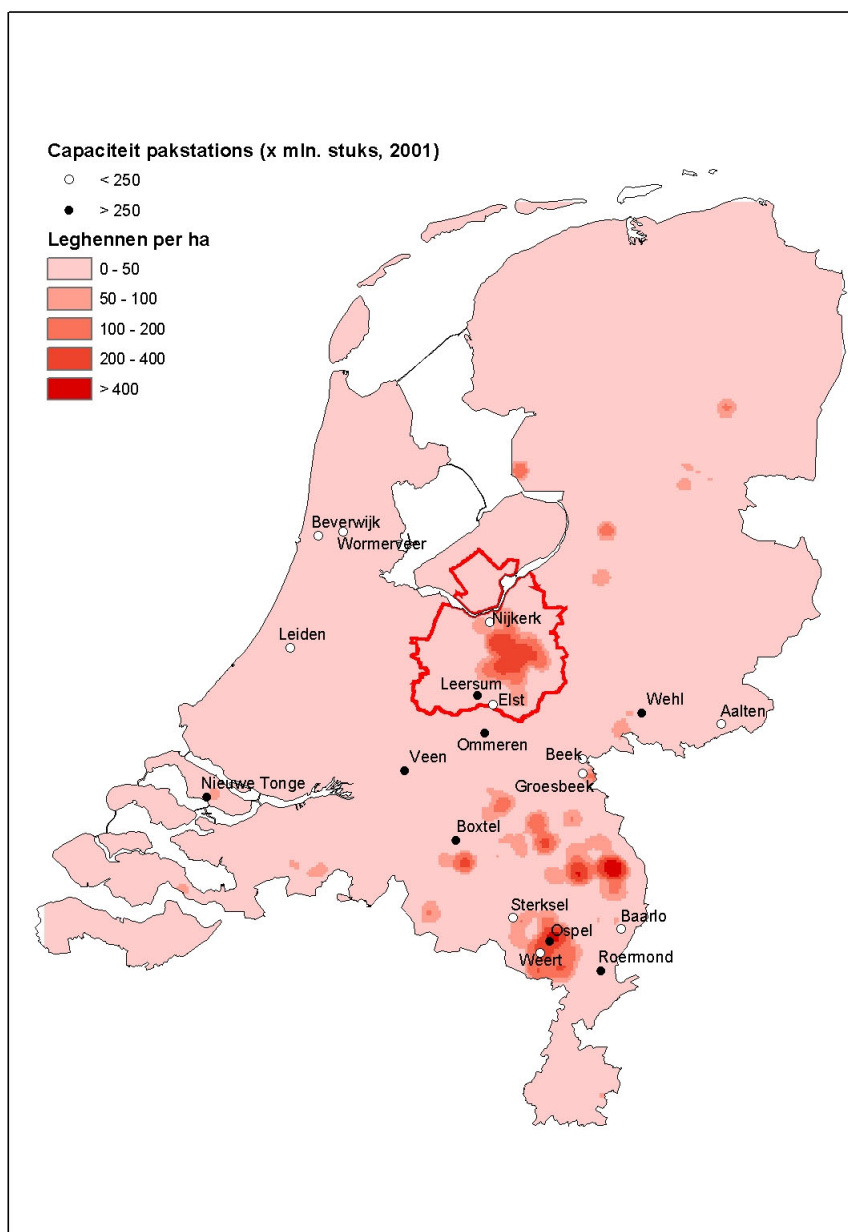
Bijlage 6 Moederdierenconcentratie

Bijlage 7 Vleeskuikenconcentratie

Bijlage 8 Leghennenconcentratie

Bijlage 9 Uitbraakgebied nader beschouwd

